

**KA KHANATANG -
U HYNÑIEWTREP
KAT KUM KA
SAIÑPYRKHAT KI
LABANG - KI
NANGPHYLLUT**

DA U M.M. THAIANG

© Copy right resevered by the author
1st Publication - 2005

Jingkdew Sla

1.	Jingsugewnguh	i - ii
2.	Ngi sngew sarong	iii-vii
3.	Kyntien na u Nongthoh	viii
4.	Ka khanatang	1-5
5.	Ka Jingthaw ia ka pyrthei	5-19
6.	U Jom	19-21
7.	Ka pap ka sang	21-25
8.	Phet ka sngi	26-34
9.	U Ryngkoh	34-38
10.	U Sviar shvnrang	38-52

KA JINGSNGEWNGUH

Nga pynpaw ka jingsngewnguh ia kine ki kynrem ki Lyndang kiba la iarap bad kyntu ia nga ban thoh ia kane ka kot. Hangne nga pynpaw ka jingsngewnguh jong nga ia u Paruid Then War (bam kwai ha ling u Blei) uba ju long u Kfi Rangbah (Kfi Waheh) jong ka kur War, ia u Kongkha Ren Lyngdoh (bam Kwai ha ling u Blei) uba long u Kfi Rangbah jong ka kur Lyngdoh, ia u Ham War (uweï na ki Nonglum jingtip shaphang ka Niam uba-rim, ia u Paruid Sbud (Ñiangkiah) Larom (bam Kwai ha ling u Blei) uba long u Kfi Rangbah jong ka kur Larom, ia u (Kyn-um) Danial Khyrwang (bam Kwai ha ling U Blei) u Kot Marten uweï na ki' riew Rangbah jong ka kur Marten, ia u Kyn-um Johnny Tamaha (bam kwai ha ling u Blei) u Kni Rangbah jong ka kur Tamaha, ia u Waheh Jibon Lakhaden, ia u Phren Petrus Lakhaden (bam Kwai ha ling u Blei) ki Kfi Rangbah jong ka kur Lakhaden, kiba la ai pateng ha nga da ka jingthoh shaphang ka jingngeit niam uba-rim, ia u Waheh Rymphin Lamare, uba long uweï na ki Kfi Rangbah jong ka kur Lamare, ia u Kyn-um Kma Paulus Sutnga, uba long u Kfi Rangbah jong ka kur Sutnga bad ia kiwei de ki Rangbah jong ka thain Labang-Nongphyllut kiba la iarap ia nga ban tip kham bniah shaphang ka Khanatang u Longshwa manshwa.

Nga pynpaw ka jingsngewnguh kaba kyrpang eh ia I Mei bad ia I Pa jong nga, I Rangwian Thaiang Sariang bad I Lad Lyngdoh (bam Kwai ha ling u Blei) kiba la thoh bad aiti ha nga da ka jingthoh ia kiba bun ki Parom kiba don ha kane ka kot, ha shwa ba kin khlad na kane ka Pyrthei sha ling u Blei, ia ki Masan-Maruid jong nga kum u Ma Trod Thaiang Sariang, masan Rupa, Makhian Saron (u Kfi Rangbah ka jait Thaiang Sariang hapoh ka thain Labang-Nongphyllut) Maruid Ri Richard

kiba la aiti pateng ha nga kum-u Symbud Kñi Rangbah hapoh ka kur Thaiang sariang ha ka por ba nga dang don ha ka Niam u Barim. Kum juh ka jing-sngewnguh ka leit sha u Pasan Joni Lyngdoh (bam Kwai ha ling u Blei) ia Ma Shrong Langstang (Lad Sutnga- Khliehriat) kiba la pynpoi sha nga da ki jingthoh shaphang ka Niam bad ka jingngeit niam ubarim bad ia kiwei de ki Rangbah kiba kyntu bad iarap ia nga ban pynmih ia kane ka kot.

‘ Nga pynpaw ka jingsngewnguh ua u Ma. S.S. Laloo, Assistant Director Information & Public Relation, Jaiñtia Hills District, ia u Ma S.Q. Sumer kiba la iarap ban pule bniah ia ka Manuscript bad buh ryntih ha kaba pynlong ia kane ka kot kumba ka long mynta. Nga pynpaw ka jingsngewnguh kaba khraw iau Rev. Phadar Silvanus Sngi Lyngdoh, S.D.B., uba la pynshlur bad ai mynsiem ia nga ban pynmih ia kane ka kot bad uba la thoh shitom ruh ia ka jinglampharang jong kane ka kot halor ka phang “Ngi sngew sarong bad sngew heh mynsiem”.

Nga sngewnguh ia ka Directorate of Art and Culture, Government of Meghalaya kaba la noh synñiang ha kaba pynmih ia kane ka kot.

Nga sngewnguh kyrpang ia u Ma Vincent Pala, Executive Engineer P.W.D, ia ka Lok bad ia ki khun jong u kiba la kloï ban noh synniang bad pynshlur ia nga ban pynmih ia kane ka kot.

Nga sngewnguh ia ka Kong N. Pasi ia ki khun jong nga baroh kiba la ianoh-synñiang lang ha kaba pynmih ia kane ka kot.

Nga sngewnguh ia u ma R. Synskon uba la noh synniang ha kaba punmih ia kane ka kot.

-M.M Thaiang

NGI SNGEWSARONG BAD NGI SNGEWHEH MYNSIEM

Nga la pule bniah naduh ba-sdang haduh bakut ia ka jynthoh “Ka Khanatang u Hynñiewtrep katkum ka Sainpyrkhat jong ki Labang ki Nongphyllut” jong u bah Markus M. Thaiang, u Akhia bad u Riewstad wad jingtip (Researcher) ia uba ka Mariang hi bad ka jaitbynriew u Hynniewtrep ki la pynmih dalade hi, ym kano kano ka skulbah bapawnam ha kane ka sla pyrthei. Une u Nongthoh u sngew ba u Bah Markus M. Thaiang u dei ka jingpynmynta jong ka Marriang ia u bah D T Laloo (bam Kwai ha ling u Blei) ia uba baroh ki khun ki ksiew bad ki para ki pyrsa u Hynniewtrep ki tip, ki bna, ki ithuh bad ki burom, ki fiiewkor bad ki lmun ban pule ia ki kot ki sla ba la mih na u khulom ksiar khulom rupa jong u

Ynda la pule bniah bha ia kane ka kot jong u Bah Markus M. Thaiang, une u Nongthoh u la pynhiar mynsiem hi jrut da ka jingkmien, ka jing sngewsarong bad ka jingewnguh arti ia u Blei Nongbuh Nongthaw, Uba sei na ki khep sha ki khep ia ki Akhia, bad ki ‘riewstad na ka jait bynriew u Hynniewtrep, u Hynniewskum Kane ka kot jong u Bah Markus M. Thaiang ka la pynskhem ia ka jingsngew pohsah bad ka jinggeit ba paw, jong une u Nongthoh ba ka thymmei Sainpyrkhat (World View), ka Khanatang, ka Kolshor bad ka Niam ka Rukom ki khun ki ksiew bad ki para ki pyrsa u Hynñiewtrep ki long ka juh ha ka pasoh jong ki hapteng ki Pnar, ki War, ki Nongphlang, ki Maram ki Bhoi, ki Lyngnga, bad ki Dyko. Ka jinglaphet ka paw tang, ki jnit ki jnat kiba long ki soh babyllien babyllai jong ka jingshem (Experience) bad jong ka sengpyrkhat (way of thinking) bapher bapher jong kine ki kynmun bapher-bapher jong ka juh ka jaitbynriew u Hynñiewtrep u Hynniewskum.

Ngin kdew hangne tang katto katne na ki mat ki jura
 jong ka pasoh jong ka thymmei sainpyrkhat u Hynfiewtrep (1)
 Ba don tang uwei u Blei Nongbuh Nongthaw Uba thaw ia kiei
 kiei baroh na ka SUDA, (2) Ba Une uwei u Blei ula buh bad
 pynitynnat shuh shuh ia ka pyrthei Mariang da kaba pyndonkam
 ia ki jingthaw jong u hi, kane ka pyni ba la maitshrah bad maitphang
 ha ka jingsngewthuh ba ka ktien jong ki Pnar, jong ki war mihngi
 bad sepngi, jong ki Bhoi mihngi bad sepngi, jong ki Maram, jong
 ki Lyngngam bad ki Dyko ka dei ka ktien Khasi bapura bad ba-
 nylla kum ka ktien Sohra. Na kane ka daw ngi don ka nongrim
 bad pdiang ha ka thup jong ka **KTIEN KHASI** ia ki kyntien ha
 ka ktien Sohra kam don bad ia kito ki kyntien ruh ia kiba la spel
 dak ha ka rukom kaba pher na ki rukom spel ha ka ktien Sohra.
 kum ka NUKSA: ha ka ktien Sohra ki khot "Sharka" kaba long
 ka ktein Hindi ia kato ka tiar Thiarksai, hynrei ha ka ktien Bhoi
 ngi khot ka **JYNTER**. Shuh shuh ha ka ktien Sohra ki ong
"Tympew" ha ka ktien War la khot **"Lakor"** bad ha ka ktien
 Bhoi bad Pnar ki nam **"Pathi"**. Namar ka rukom spel dak ka
 iapher, ngi lah ban pdiang ia kine ki lai kyntien baroh kum ki
 kyntien Khasi bad ban pyndonkam ia ki. Ha kane ka rukom ka
 ktien Khasi kan sa riewspah thik kum ka ktien Arab ne ka ktien
 Phareng. Te haba peit na kane ka liang, ngi lah ban nam ia u Bah
 Markus M Thaiang kum u Nongthoh, uba bteng bad uba
 pynmynta ia ka rukom pyrkhat bad rukom thoh rukom tar jong u
 Myllung Hopewll Elias Khariong. Kane ka dei kaei kaei kaba
 pynkmen bad kaba pynkyrmen ia ka Iawei kaba itynnat jong ka
 jaitbynriew u Hynmiewtrep.

Shuh shuh ha kane ka jingthoh jong u Bah Markus M
 Thaiang ngi shem ki kyrteng bapher bapher jong ki Mrad ki
 Mreng, ki Sim ki doh, ki Dieng ki Siej, ki Phlang ki Kynbat bad
 ki jingthung jingtep ia kiba ngim lap ha ka ktein Sohra. Kane ka
 jingleh jong u Bah Markus M. Thaiang ka long kaba dei. Ka la
 dei ka por ba ki Akhia bad ki Riewstad ha pdeng ki Bhoi, ki

Pnar, ki War, ki Nongphlang, ki Maram, ki Lyngngam bad ki Dyko kin sdang ban ia wad bad ban ialum noh ha ki jingthoh ia kine ki kyrteng bapher bapher jong ki mrad ki mreng. ki sim ki doh, ki dieng ki siej ki phlang ki kynbat, kijingtep bad ki lum ki wah jong kane ka Ri Umsnam u Ni-u Kong jong ngi. Dei ruh ban shondur noh hi ia ki lem bad ki kyrteng Ladangim leh nohkloi mynta mynta hi, ngi sngew ba ka por kan poi ba ki khun ki ksiew ki para ki pyrsa u Hynniewtreng kin ym tip kin ym bna shuh ia kine kiei kiei To ngin shim tang kane kawei kaei kaei. Ngì la shem ha sor Shillong ba bun na ki khun u Hynniewtreng kim tip shuh u ei u "Lasir" bad kumno la pyndonkam ia u da ki long shwa manshwa jong ngi Katno ngi la la sngewtynnat ban pule ba ki Labang Nongphyllut ki Khot u "Ryngkoh-kitknor" ia u Sim Kohkarang Ngì hi shimet ngi sngew ba ia kine ki kyrteng baroh dei ban buh jingkyngmaw na ka bynta ki longdien mandien jong ngi bad na ka bynta ka jaitbynriew u Hynniewtreng, kaba la a kyrteng ainam lut ia kiei kiei baroh kiba don ha kine ki lum ba shong ki Blei

Namarkataune u Nongthoh un jin da la sngewtynnat, sngewkmen bad sngewnguh lada ki Pnar salonsar kin lum kin lang ia ki kyrteng jong ki mrad ki mreng, jong ki sim ki doh, jong ki dieng ki siej, jon ki phlang ki kynbat khlem pynlait wat iwei ruh, jong ki lum ki wah bad phah ia ki sha u bah Markus M. Thaiang khnang ba un dup pynmih pyrthei ia ki katba u lahei. Ia kane ka nuksa ki dei ban bud ruh ki war mihngi bad ki War sepngi, ki Maram, ki Lyngngam, ki Dyko, ki Bhoi mihngi bad ki Nongphlang. Ym dei shuh ban khmihlynti ia kiei kiei baroh na ka Sorkar bad na ki Departments jong ka. Lada ngi leh kumta, ngin ym poi shano shano ruh. Ka jaitbynriew kaba shaniah than tang ha ka Sorkar jong ka, kan pulom bad kan sep-ei.

Khatduh eh, ngi iaroh ia ka mynsiem wad jingtip (Scientific mind) jong u Bah Markus M Thaiang um dei u bnew

uba sarong, uba kyr-eit bad uba kopsarong da kaba ong shi ong "Ma nga, ma nga te nga la leh" "hynrei u ban shi ban tynggeh ba u la ioh jingtip na ki riew-tymmen, kiba la iohi ia ka sngi ia u bnai bad kumta ki kren kat kum ka jinghem bad ka jingtip ka jong ki. Ha kane ka kot jong u hi, u Bah Markus M Thaiang um nam ia ka jong kito ki riew-tymmen, hynrei ngim artatien ba un ai ia ka list bad ia ki kyrteng jong kito ki 'riewstad ba la phuh ñiuhlieh thik kumba ju leh u Mynllung Jespil Syiem na Umden ha ka Hima-raid-Nongtluh, uba ju ong jan barabor shuwa ba un sdang ban khanatang bad ban phawar. Shaphang kane ka khanatang ne ka parom, nga la ioh jingtip na ki riew jong ka Ri Bhoi, kum u Doloi Malai, u kpa jong u Doloi Malai, bad u pa-'yiem Nersing na Nongtluh, na u pamen Lyngdoh, u nongshna Ksing shna bom ha Korstep, u Pamen Kyrshap Umbah bad u Mana Lamare na Pamlatar, u Shil Mashli bad u Tharah Dkhar na mawlahoo, u Sngit Lyngdoh na Umtyrkhang, uba long da shisha ka Tyllu-bah bad ka Thiar jingtip shaphang ka Hima-raid Thaiang bad kiwei kiwei pat ki Raid ha ka them Ri Bhoi, u Ter Rympeit bad I Meimen Illiam Sylliang na Raitong ha ka jingiadei khamtam eh bad u Manik Raitong bad ka Liongmakaw bad ka shad-awria ha them Khapmara bad kumta ter-ter. Hoid ngim dei bad klet ia kine ki thymmei bad ki tyllong jingtip jong ngi. Ngi hi ngi ngeit bad ngi tip ba u Bah markus M Thaiang un sa kdew bad nam ia kito ki 'riewtymmen jong ki Labang-Nongpyllut, kiba long ka thymeit bad ka tyllong jong ka jingioh jingtip jong u. Kumta ngi sngewnguh hypa ia u shikatdei eh.

Ban pynkut ngi ai khublei khuhok bad kitbok kitrwiang ia u Bah Markus M. Thaiang na ka bynta kane ka kam-bah kam-san ba u la leh da kaba peitmiel peit-ion bad da kaba mihsyep mihsyar khlem tulop, hynrei tang namat ka jingieid ia ka Jaitbynriew u Huñniewtrep bad ia ka Kolshor jong ka. Ngim

artatien eiei ba un iaid shaphrang da ka jingshlur wat lada un
shem bun ki jingeh bad ki diengpynkiang. Ngi kyrmen bad ngi
ngeit ruh ba ki khun ki ksiew bad ki para ki pyrsa u Hyfiniewtrep
kin thied ia kane ka kot jong u Bah Markus M Thaiang, ka kot
kaba ia ka dor jongka ngim lah ban thew da ka ksiar ne ka rupa
namar ka palat liam ia ka dor jong kine kiei kiei.

Khublei Khuhok.

Sohblei Sngi Lyngdoh, S.D.B.

Sacred Heart College,

Mawlai - Shillong (Meghalaya)

24.10.2004

KI KYNTIEN NA U NONGTHOH

Ia kane ka kot ka Khanatang U Hynñiewtrep katkum ka saiñpyrkhat jong ki Labang-Nongpyllut, une u Nongthoh u la pynshong nongrim na ki jingtip bad ki jingiathuhkhana pateng ki riewtymmen ba la iohlum na ka thaiñ Labang-Nongphyllut bad na ki jinghikai pateng ba la ai ha nga, ha ka por ba nga dangbat ia ka kam kum u Kñi jong ka kur Thaiang Sariang hapoh ka thain Labang. Kumta ki nongpule ki lah ban lap ba ka don ka local difference ne ka jingiapher katkum ba ka long ka thain ha ki katto katne ki jingthoh ba la mih ha kane ka kot, namar ha ka rukom lehniam kum ban shu ai nuksa kum ka Behdeiñkhlam ka don ka jingiapher katto katne ha kaba pyndep ia ka niam ka rukom kumba ka long ha Jowai bad ha Tuber-kmaishnong. Ha Jowai ki pyndep ia ka "Datlawakor" katba ha Tuber-kmaishnong pat ki pyndep ia ka "Ringbmang". Ha ka juh ka por kane ka kot ka long kum ka jingmaitphang ia ka Khanatang Niam ua Hynñiewtrep, Katkum ka sainpyrkhat jong ki Lapang-Nongphyllut. Kumta ha kiba bun ki bynta la shu kdew ne thoh tang ia kiba ðonkarn. Ia ki jingthoh kiba pura pat yn sa thoh ha ki Bui ki ban sa mih.

Kumta khnang ban kham iatip ia ka Khanatang Niam u Hynñiewtrep katkum ka saiñpyrkhat jong ki elaka bapher bapher kiba don hapoh a Bri u Hynñiewtrep, kan bha shibun ha baroh ki Elaka kin thoh bad pynmih pyrthei ia ka Khanatang ka Niam u Hynñiewtrep katkum ka saiñpyrkhat jong kita ki Elaka. La thoh khnang ia kane ka kot khnang ba ki longdien kin tip bad kan ktik ruh ia ki ban ngam jylliew bad wad bniah ia kiei kiei kiba iadei bad ka sainpyrkhat u Longshwa Manshwa bad ban lum thup ia ki ha ka thiar jong ka thoh ka tar.

-M. M. Thaiang

KA KHANATANG U HYNIEWTREP KATKUM KA SAIŃPYRKHAT KI LABANG - NONGPHYLLUT.

Ka Niam u Hyniewtrep u Hyniewskum kat kum ka
saiŃpyrkhat ki Labang-Nongphyllut ka long kaba jylliew bad
kaba iarbha. Ka rukom pyrkhat pyrdaiŃ jong ki longshwa
manshwa naduh ki parom ki khanatang ki puriskam ne ki purinam
kaba la ioh pateng na kawei ka pateng sha kawei ka pateng da
ka jingiathuh-khana pateng jong ki 'riewtymmen man la ka miet
haba ki ia syaid-ding pyllun ne talawiar ka ding barhem ha
iingshetja ne haba ia shongkai ha kamra pdeng. Kane ka rukom
iathuh khana parom ka ju long ka rukom ha ki por kiba mynshwa
ba ki Rangbah ki Rangsai, ki samla ki samhoi, ki tymmen ki
kro, ki khyndroo, ki khyllod bad ki khyndah ki ju ia sngap ia ki
jingiathuhkhana pateng shaphang ki jingja ha ki por ba la leitoh.
Ki Khanatang, ki parom la ki long ki puriskam ne ki purinam
bad kiba kum kita kiei kiei kiba pynskhem pynsuhtied ia ka
niam ka rukom, ia ki riti, ki dustur, ia ka rukom kheiŃ jait
kheifkynja ia ka rukom duwai phirat, ka rukom ai dawai khyndat
bad ka sneng ka kraw Ka pateng bynriew kaba hadien habud
kan dup lah ban bud bad ban pyntreikam ha kaba iadei bad ka
niam ka rukom, ka kheiŃjait kheifkynja bad ha ki kam ki jam ha
shnong ha thaw, ha ka Elaka bad ha ka Raid ka Muluk ia kiba
hap ban pyndep kat kum ba la buh ryntih u Ni-u Kong ne ki
longshwa manshwa. Ia kane ka parom la dang iohangew ha duh
kine ki sngi ba thoh ia kane ka kot ha ka sneng ka kraw miet
step jong u Kfi Rangbah (Kfi Wahah) iah ki para bad ki pyrsa
hapoh iing hapoh sem bad hapoh la i kur i jait ha ka thait Labang-
Nongphyllut.

Ki Labang-Nongphyllut ki dei ki khun ki ksiew jong u
Hyniewtrep u Hyniewskum, u hyniew basa u Hyniew basang
ne u Hyniew-pangngiat bad kiba dangbat skhem triang ia ka
Niam kaba ai u Blei ha ki longshwa manshwa hadien ba u briew

u la leh pop leh sang. La ong ba haba u briew um pat leh pop leh sang, u Hynñiewtrep u hynñiewskum u dangkup ia ka nam ka burom kum u Hynniew-pangsngiat ha kata ka por ym pat briew ki don ka niam ka rukom bad ym donkam hi ruh namar ba u Hynniewtrep u Hynñiewskum u dang iasah ryngkat bad u Blei kum shi-iing shisem bad shikpa shikhun ha ling u Blei.

Ka ktien Labang-Nongphyllut ka dei ka kÿrteng ba la jer ne khot kyllum ia baroh ki Nongshong shnong jong ka thain Labang-Nongphyllut kaba hap hapoh ka Elaka u Doloi Nongphyllut. Ka Elaka Nongphyllut ka dei kawei na ki Khad-ar tylli ki Elaka kaba don naduh basdang mynba ia ka Ri Jaintia la tip ia ka kum ka Ri Khad-ar Doloi, kata naduh shwa ban wan ka Hima u Syiem Sutnga. Ki Labang-Nongphyllut kum ki khun ki ksiew jong u Hynñiewtrep u Hynñiewskum kim ju leh ia kano kano ka kam khlem ka hukum u Blei ka Blei bad khlem kano kano ka jutang. Kumta kim ju hikai ne ai pateng iala ki para ki pyrsa ne ia ki khun ki ksiew ia kaei kaei kaba wan na u Ksuid u Khrei, hynrei ki ai pateng ia kiei kiei kiba wan na u Blie Nongbuh Nongthaw.

Ki Nongshong shnong jong ka Elaka Labang-Nongphyllut ki long kiba dangsah-dien ha ki liang baroh. Kumta ruh ia ki jingiathuh-khana pateng, ki khanatang, ki parom, ki puriskam bad ki purinam la shu iathuh pateng na ka ketin ha ka ktien na u thylliej ha u thyllie na uwei u briew sha u wei pat u briew, na kawei ka pateng bynriew sha kawei pat; ka pateng bynriew tang da ka ktien khlem da don kano kano ka jingthoh ka jingtar. Kumta khlem ka jinglum thup ha ka thoh ka tar ki long dien ki mandien ki lah ban klet iala ka tynrai bad ia baroh ki jinghikai kiba bha kiba ki longshwa manshwa ki la ai ha ngi-namar-kata khnang ban pynneh pynsah, ban ri ban sumar bad ban tyngkai ia ki jinghikai ba la ioh pateng na ki longshwa

manshwa la sngewdonkam ban buh bad thoh kynmaw ha ka thiar jingthoh kat kiba danglah ban lum bad ban tip.

Haba la lumlang bad pynlang-lang ia ki khana-pateng bad ki jing kai kiba dangsah syllai (Sah Yaw katkum ka ktien Labang-Nongphyllut) hangne hangtai hapoh ka thairi Labang-Nongphyllut la iathuh ba ha kaba nyngkong ka sngi shwa ba u Blei (U Blai Waheh U Blai Wasian, u Blai Wakhroo U Blai Watri) U Blei Rangbah U Blei Rangsan, U Blei Bakhraw U Blei-Batri, Unthaw bad pynlong ia kiei kiei kiba don ha kane ka sla pyrthei katkum ki khana-pateng la iathuh ba ia kane ka pyrthei ba ngi shong ba ngi sah la siang la tap da u Moosiang u Mootha (Mawsiang-Mawtha) kaba khlem ka khyndew ka shyiap, ka dieng ka siej, ki khlaw ki btab, ki phlang ki khympat, ki mrad ki mreng, ki sim ki doh, ki dohkha ki dohpnat, ki kynja bapar, ki khfiang ki ksiah bad kaba khlem biew.

Katkum ka saifi pyrkhath ne jingstad lane ka jingshemphang ia u Blei, ki longshwa manshwa jong kane ka thairi ia kaba la ioh pateng ter shi-ter ha ngi ki longdien mandien la ka long harud, langwiardpei ne ha ka namktien kaba katkum ka knia ka khriam. La iathuh ba u Blei Nongbuh Nongthaw, u la lah ban thaw bad ban pynlong bad ban synshar ia ka pyrthei tang dalade hi marwei khlem da pan jingiarap nangno nangno ruh. Hynrei u Blei Nongbuh Nongthaw ia Uba la tip ruh kum u Blai Kynrad lane u Tre-Kirot um shym la leh kumta. U la khot ia ka dorbar-blei kaba kynthup ia baroh ki 'lei-synrop kaba kat kum ka jing ngeit jong ki Labang-Nongphyllut ka kynthup ia u 'leipyrthat, ka 'leipyrthuh- 'leikpong, ka 'leirasong- 'leinajiar, ka 'leisynshar (Ka Lei syiem ba-buh bathaw lane ka Syiem Blai Wabooh Wathoo) bad kiwei de ki 'leisynrop kum u 'leisynriang ia uba la tip kum u Synriangksiar lane u Saniriangksiar. U Synriang um shem la don ha ka dorbar namar ba u wan kham hadien.

Haba shim nak a parom **"Knia Synriang"** kat kum ka

jingngeit jong ki Labang-Nongphyllut, u Synriang u dei uba shiteng u briew bad uba shiteng u Blei, u khun ka Lisan lane ka Rah Shyllong bad kat kum ka jingtip kaba la iohlum u dei uba seng ia ka Niam ka rukom hadien ba u briew u la hap ha ka pop ha ka sang bad katkum ka jingngeit jong ki, ki ngeit ba u dei ka Jingkieng Tangnub Tangjiri kaba-ar. Shuh shuh haba shim na ka kyntien **“PHUR”** haba iap briew, ki Labang-Nongphyllut ki ngeit ba u Synriang u dei ruh u Nongñiahlynti ñiahsyngkieng, u Nongialamlynti ia baroh ki mynsiem kiba la khlad (Ki Sangia-ki-Saret) na kane ka pyrthei sha ling u Blei. Ia kane la jinglong Nongñiahlynti ñiahsyngkieng jong u Synriang ia baroh ki mynsiem kiba ka khlad na kane ka pyrthei sha ling u Blei, la ud la nam ruh ha ka **“Namktien knia Syiar khaiding”** haba thangbriew. Ia kane ka jinglong ‘leibriew jong u Synriang bad ia ka jinglong Nongñiahlynti nongñiahsyngkien lane ia ka jinglong nongialamlynti jong u ia baroh kiba la khladnoh na kane ka pyrthei sha ling u Blei, katkum ka jingngeit jong ki Labang-Nongphyllut ki da ngeit shisha ba ka long kumta ym ka parom kaba shuthaw ne mutdur

Haba shim na ka saiñpyrkhat jong ki Labang Nongphyllut ia u **“Lakriah”** pat u dei u briew bad u Nongialam ia ki Hynñiewtrep ki Hynñiewskum na bneng sha kane ka pyrthei ban wan buhai shnong ha kine ki lum baitynnat jong kane ka pyrthei. Kumta ia u **“Lakriah”** ym shym la ñiew ba u dei u Blei lane don bynta ha ka dorbar-blei ban saiñdur bad ban thaw ia ka pyrthei, ia u briew ka briew bad ia ki laiphew jingthaw kiba khih kiba im, kiba par kiba her bad kiba jngi hapoh um. Shuh shuh haba shim katkum ka khanatang la ong ba ha kata ka dorbar-blei kaba long ha tyngkong ling u Blei ha bneng u Blei bad ki ‘leisynrop ki la iashong pyrkhat sani bha ia kaei kaba kin leh ban pynitynnat ia kane ka pyrthei.

Katkum ka khanatang jong ki ‘riewtmnen shaphang ka jingthaw bad ka jingpynlong ia ka pyrthei bad ia ki briew kiba

nyngkong wat la kam don kano kano ka jingthoh ka jingtar jong ki briew jong ngi kumba don ki khun Israel, hynrei haba ianujor ia ki jong ngi bad ki khun Israel la shem ba don ka jingiasareim katto kane ha kaba iadei bad kane ka thymmei saifpyrkhat ki Labang- Nongphyllut shaphang ka jingthaw bad jingpynlong ia ka pyrtnei. Haba shim na ka Baible (Baibel) ne Kotbah lane ka Kitap bakhuid jong ki khun Israel lane ki Khristan (ki Nongbud ia ki jinghikai u Jisu Khrist) la shem ha ka Kitap Genesis 1, 22-26, ba u Blei u la ong” To ngin iathaw ia u briew ha ka dur jong ngi hi”. Katkum ka khanatang jong ki Labang -Nongphyllut ki pyndonkam da kine ki kyntien” To ngin iathaw ia u briew ia ka briew ha ka dur ka dar kaba iasariem bad ngi ki Blei” Kane ka dei ka kyntein kaba pyndonkam ha kaba pynkut ia ka “NAMKTIEN” ha ka kfiia Synshar knia Wabooh ha ka kfiia-blai Syiem Wabooh Wathoo ha ka thain Labang- Nongphyllut. Ki ngeit ruh ha kaba nyngkong ka sngi ka la don ka ktien” To ngin iathaw ia u briew ia ka briew “bad kane ka iahap sbiak lane sbak khlem tam khlem duna na ka jingthoh kaba la lap ha ka Kitap u Ioannis (IO. 10; 1-3) ha kaba la thoh ia kine ki kyntien “Ha kaba nyngkong ka la don ka ktien bad kata ka ktien ka la wan na u Blei” Ki Labang- ki Nongphyllut ki ngeit ruh ba Blei u long ka “HOK” ka “HUKUM” bad ka “BOR”

KA JINGTHAW IA KA PYRTNEI KATKUM KA SAINPYRKHAT JONG KI LABANG- NONGPHYLLUT.

Katkum ka khanatang bad ka parom kaba la ioh pateng na ki long-shwa manshwa la iathuh ba ha kaba nyngkong ka sngi ia kane ka pyrtnei kaba ngi shong ngi sah la siang la tap da u Mawsiang u Mawtha (Moosiang u Mootha). U Blei lang bad ki ‘liesynrop ha shwa ba kin thaw ia u briew ia ka briew haba ki la peit ia ka pyrtnei kaba la siang la tap da u Mawsiang u Mawtha

(Moosiang- Mootha) kam shym la pynhun, pynkmen bad pynitynnat ia ki khmat jong ki, namar ba kim don ki jingthaw kiba im, kiba par, kiba her, kiba iaid kiba ieng bad kiba jngi hapoh ki khriang ki dhoo ki Thwai ki Lyngngen (ki Thwei ki Lyngngen). Kumta u Blei ha shwa ba kin thaw ia u briew ia ka la iashong pyrkhat sani bha na ka bynta ka jingdonkam jong u briew ia uba kin thaw, kin thain kin thir bad ha ka dur ka ban iasariem ha ka dur jong ki hi.

Katkum ka jingtip ba la ioh na ki Kñi Rangbah jong ki kur bapher bapher jong kane ka thain bad kita ki Kñi Rangbah ki dei ki jong kine ki kur Lyngdoh, Samaiang, Thaiang-Sariang,, Iongwar, Sulip, Lekhaden, Larom (Lamin), Marten, Sutong, Shadap, Sutnga, Khyrwang bad kiwei de. Kat kum ka jingiatuh jong ki la ong khnang ban pynbiang ia ki jingdonkam jong u khun bynriew baroh, u Blei u la buh la shna da ki Shlem ki Lawar, u buh ia ki Kamar ki Satar, bad ki Bañia ki Kondari kiba tbit haduh katta katta. U Blei u long ruh ka Hok, ka Hukum bad ka Bor. Kumta da ka bor bad ka hukum u la aiti ha uwei pakawei na ki 'leisynrop ban peit ban khmih ban trei ban ktah bad ban pyndep ia ki kam ki jam ba la pynkhamti ha ki ba kin thaw kin shna hala ki jong ki jong ki Shlem ki Lawar.

Katkum ka parom namktien ha ka namktien kñia- Blai Waheh (knia 'lei Rangbah) la ong ha ka Shlem kaba nyngkong la thaw ia u briew ia ka briew bad la thaw janai bad itynnat bha ia ki ha ka dur ka dar kaba iasariem bad ka dur ka dar jong ki Blei. Haba la thaw ia u briew bad ka briew, ki Blei kim shym la thaw ia ki tang ban ioh ka jingim kumba long ki mrad ki mreng bad ki sim ki doh, hynrei la pyrsad ruh de ha ki ia ka mynsiem- blei ia kaba la khot ieid bad niewkor" Ka Mynsiemksiar ka mynsiemrupa". Naduh kata katkum ka khanatang la ong ba u Blei um shym la buhkai ia u briew bad ia ka briew, hynrei u don ka jingthmu kaba kyrpang na ka bynta u briew bad ka briew ba ki dei ban leh eiei ban iatrei lang bad u Blei.

Katkum ki kyntien “Tingkñia” ba ki ud ki nam ha ka kñia ka khriam Syiem- Synshar Syiem Babuh Bathaw kaba dei ka ‘lei Nongbuh Nongthaw ia ka longbriew manbriew, ka ‘leibuh kynthei buh shynrang ha ka thaiñ Labang- Nongphyllut, la ong ba la thaw ia u briew ka briew ha ka jing bymlong eiei, hynrei dei uBlei hi Uba pynlong ia u briew bad ka briew kiba kordor da kaba pynkup-bor ba kin long syiem long kynrad halor ki laiphew jingthaw kiba don ha kane ka sla pyrthei. U Blei u lah ban thaw ban synshar ia ia ka pyrthei bad ia ki laiphew jingthaw khlem da don kano kano ka jingjarap na kiwei, hynrei um shym la leh kumta, jait ba U la pynsad ha u briew ha ka briew da ka mynsiemblei kumta u kwah ia u briew bad ka briew ba kin ia synshar lang ia ka pyrthei bad ia ki laiphew jingthaw kiba don ha sla pyrthei lane kiba don ha sla khyndew lang bad u Blei, ong ka parom knia Syiem Synshar.

Kat kum ka parom bad ka sainpyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut ha ka Shlem kaba-ar la thaw ia ka Wait, u Mohkhiew, u Lyngka, u Sdie, u Syrti, u Yammai, ia u Khnam, ka Ryntih, ka Suloi, ka Tup, ka Man, ka Kse, ka Lyngkhung (Kynja jingriam mrad) bad kiwei kiwei ki tiar nar ba u khun bynriew u pyndonkam. Ha ka saiñpyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut baroh-kiei ki wan da ka Hukum jong u Blei “Long” te ka long. Ha kiwei pat ki bynta jong ka Ri Pnar, ki iathuh ba ia kane ka kam thaw Wait thaw Mohkhiew bad kiwei pat ki kynja tiar nar la aiti ha u Bisakurom ia uba la burom bad niewkor bha da ki Kamar, ki Bannia bad ki Nongshet- kiad. ((kane ka long kat kum ka jingiathuh ki Rangbah ki San na ka thaiñ Bataw, Suchen, Jalaphet, Narwan, Jalayiah, Nartiang, Lapangap, Nongjingi, Khliehrangnah bad na kiwei de ki shnong jong ka Ri Jaintia ha une u Nongthoh ha ka jingleit wad jingtip jong u ha ki shnong ki thaw jong ki shaphang ka Ñiam jong u longshwa man shwa bad ka saiñpyrkhat jong ki.

Ha ka Shlem kaba lai la thaw ia ka khyndew ka shyiap, ka 'dewlieh dewstem, ka 'dewsaw, 'dewiong, ka 'dewlitang, ka 'dewthuli, ki Maweh, Mawjem, u Shyiap bad ia kiei kiei baroh kiba don hapoh khyndew.

Ha ka Slem kaba saw la buh la shna ia u Symbai u Phniang, u Symbai u Ranai, jong ki dieng ki siej, ki phlang ki khymbat, ki syntiew, ki skud kiba laiphewjait nalog ki Skhen, ki Sbait, ki Skong, ki Syntieh, ka Rathem, ka Ra-nge, ka Rasi, ka Tyr-a, ka siej-lieh, ka Siej-iong bad kiwei kiwei ki Jaitsiej. Ha kane ka Shlem la buh la thaw ruh ia ki kynja dieng kum u Kreit (Krait), ka Lar-i, ka Laphiang, ka Shyrngan, u Sning, u Skap, ka Makaleiñ, ka Pliah, ka dieng Muklai, ka Jri, ka Kya, ka Bti (Btu), ka Bliat, u Sohphang, u Sohpieng, u Sohiong, u Stanghi, ka Shyrpiah, ka Lakyntreiñ, (ka sla dieng kli duma), ka Saba, ka Lasarmi, ka Lasying, ka Saluka, ka Lamajhia, ka Rasi, ka Dienglaha, ka Sase, ka Rtiang, ka Latyrngai, ka Pharno, ka Latangjo, u kseh ka Sakhyllam, ka Jrisim, ka Diengiamkhon, ka Jri-pnah, ka Diengmo, ka Dienblei, ka Suit, ka Kain, ka Diengum, ka Suwala, ka Labyrshit, ka Lakhiat, ka salendem, ka saludong, u Saphai, u Salia, u Kwai, U Shaw, U Diengling, ka Lalieh, ka Ialakba, ka Diengrai, ka Dienghulu, ka Salait, ka Tyerpeindngiem, u sohpiangsoh, ak Ialakba ka Diengrai, ka Dienghulu, ka Salait, ka Salat-rynthang, ka Satat, u Salane, u Saianai, u Latar, u Thylliang, ka Saliang, ka Lakynnied, ka Lakynshor, u Tluh, u Diengtlai, ka Diengmyrsiang, ka Nup, u Shur, u Jarymban, u Lamaho, u Rimet, u Rilut, u Rasat, u Tnger, u Ralam babunjait, ki Syntiew ki Skud, ki jingthung jingtep bad ki Jhur ki tor ba laiphewjait laiphewsker kiba don ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba san la thaw ia ki Mrad ki Kreng kiba kynthup naduh kiba heh duh haduh kiba rit tam kum u Hati, u

Kynda, u Muid, u Shynreh, u Mynthna, u Masi Prud, ka Sier, ka Rynjang, (Khat), ka Bthong, ka Ud, u Khla, ka Masi, u Kulai, u Kashor, u Suri, u K²w', u Myrsiang, u Shrieh, u Tngaw, ka Hulu, u Ksaw khyndaw, u Bhew, ka Iapwiang, ki Piahleng, ki khan, u Rai, u Ksar, u Bshat, u Pgaidong, u Phyllay, u kshih, ki Risang, ki Nilein, ki Tangtur, ki Diengkhit, ki Brai, ka Dngiem kormania, ka Dngiem Iarah, ka Blang, ka Langbrot, ka Miaw, u Ksar, u Krong, u Khla walieh, u Khla baiong, u Kui, u Raiphlang, ki Skei, ki Sniang, u Niangbri, ki Shrieh, ki Padersnieh bad kiwei de ki mrad kiba saw kjat kiba don ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba hynriew katkum ka jingiathuhkhana ki 'riewtymen la ong ba u Blei u la buh u la thaw ia ki mrad kiba par kiba kynthup ia ki Wieh ba bunjait, ki Ktiar, ki Basein-lieh, ki Basein-Khlot, ki Bsein-Tymem, ki Rapako, ki Ramashiah, ki Tyrpit, ki Krokadai, ki Kok-ke, ki Jakoit ki Beng ba bunjait bad kiwei de ki mrad kiba par kiba don ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba hynriew la buh la thaw ia ki Khñiang ki Ksiah kiba kynthup ia ki Thabawa, ki Niangtyrngem ba bujait kum ki Puit-saru, Puit Talawein, ki Ngap ba bynjait kum u Luwai, u Rapiang, u Rasluin, u Syon, u Dkhi, u Kyieng, u Phyrngat, u Synhen, u Jawkiad, u Ngapriang, u Ngap thiah sngi, u Luwesangia, u Ngapsla, u Ngapiali-ur, u Dhoh, u Dkhaw, u Ngapsla, u Ngapklong, ki Niangplung, ki Shawkok, ki Niangkongweng, ki Niangtyrshang, ki Niangtaser, ki Niangkseh, ki Niangtabah, ki Nianglamtham, ki Nianglartang, ki Niangklew, ki Niangkashiah, ki Niangtyngkhap, ki Thyllah, ki Laruin, ki Kriun, ki Kber, ki Ralang, ki Ksi, ki Jynrein ki Niangmaha, ki Ryngdong, ki Sharaid, ki Skiah, ki Rapatun, ki Niangkiah, ki Niangraksaiñ, ki Treit bad kiwei de ki jait khñiang kiba par kiba her ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba phra la buh la thaw ia ki Sim ki Doh

kum ia ki 'Khlieng, u Pukni, ki Tyngap, ki Kbeit, ki Ramakhnah, ki Ryngkohkitknor (Kohkarang) ki Kliengiong, ki Khliengkhang, ki Khliengshyrtung, ki Khliengkit tylli, ki Dhoh, ki Padersnieh, ki Sohlyngngem, ki Khruid, ki Nirai, ki Syiar, ki Ñiangkhiar (Iarkhiar) ki Rasoi- kdait, ki Rasoi- bamon, ki Moina, ki Wato, ki Langlit, ki Jyrwat, ki Labadur, ki Padensnieh, ki Rynñiaw, ki Simshun, ki Jalisiaw (Sim die- kmie), ki Shyrkiah, ki Synriang, ki Simplang, ki Puka, ki Klerklak, ki Lapynda, ki Jitnai, ki P dia doit, ki Parkhyndaw, ki Jiarktieh, ki Simlatyap, ki Lakynjar, ki Dok-lar-ngiang, ki Simshyntat, ki Simum, ki Dit-dit, ki Lashaid, ki Khliengmaha, ki Klew, ki Beifñong, ki Pianglup, ki Beifñtyrlok, ki Jiarladaw, ki Rapasa, ki Lashait (lyntait) ki Simbaiñ, ki Sim-mangkariang, ki Lyngdikhur, ki Rablong, ki Raklaw, ki Simshun, ki Simsiej, ki Larni (Jalaeit) bad iwei de ki jaitsim kiba don ha kane ka sla pyrthei

Ha ka Shlem kaba khyrndaia la buh la shna ia baroh ki kynja ba im hapoh ki um ki wah bad ki duriaw kiba kynthup ia i Dokha dohpnat, ki Dabyrthih, ki Shalynnai, ki Ktet (Shymprong), ki Baiñ, ki Syngki, ki Makur, ki Tyrsung, ki Khasbail, ki Khasae, ki Khalad, ki Khasla, ki Dohjai, ki Tham, ki Kypriang, ki Pashli; ki Bten, ki Tyrpit um, ki Ñiangmo, ki Juk (kynja Thliem kiba heh kiba im hapoh um), ki Dohthli, ki Dohlun, ki Daku, ki Niangnar bad kiwei kiwei ki jingthaw kiba im hapoh um.

Ha ka Shlem kaba shiphew u Blei u la buh la thaw ia ki soh ki ralam kiba laiphewjait laiphewrukum kum u Sohshram, (Sohphan), Sohpieng, Sohñiamtra, Sohsalong, Sohbah, Sohpriam, Sohsakhne, Sohsaniriang, Sohjew, Sohsarmat, Sohsalong, Sohbah, Sohpriam, Sohsakne, Sohsakhlain, Sohthylliang, Sohsatat, Sohlakympet, Sohplom, Sohsamatan, Sohsalangnar, Sohsalang, Soh saludong, sohshiah, Sohplom, Sohtyr- a, Sohgrape, Sohsalangnar, Sohsalang, Sohsaianai, Sohraklaw, Sohsalashiat, Sohsakhia, Pathawe, Sohsaludong,

Sohshiah, Sohplom, Sohbrab, Sohsakne, Sohsaliang, Sohphohbtet, ki Sohli-ia, Sohphie, bad kiwei kiwei ki jaitsoh ba bunjait kiba don ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba khatwei, u Blei u la buh u la thaw ia ki Jhur ki Jhep na ka bynta u brieve-ka brieve kum ia u Jangew, u jathang, u Jaraiñ u Iaiang, ka Iarem, u Jamerdoh, ka Iaremwhian, ka Iamahek, u Iaiur, ka Ialatham, ka Pylleĩñdaku, u Iajaw, ka Iaremwhian, ka Iamahek, u Iaiur, ka Ialatham, ka u Iajaw, ka Wangimo, ka Wangkyriat, ka Sohlaphiah, u Sohbaingon, ka Wangshriew, u Bit, u Kajor, u Kubi, u Sohlakum, u Rasun, u Piat, u Jyllang, u Syieng, u Janem, u Soowathang, u Sangang, u Muli, u Phanlieh, Phansaw bad kiwei de ki jait jhur ba bunjait kiba don ha kane ka sla pyrthei, nalor kiwei de ki jait jhur bad jait-tit kum u Tit-tung, Titlaliang, Titkjat, Titkjatsyar, Titkdait, Titshnong, Titrathud, Titnai, Tit-thet, Titja, Titlakhar, Titsning, Titthowialiap, (u Tit uba heh bad jem bler- bler), Titkymbu, Titkymbukhla, (U Tit uba ki Kabiraj ki pynlong dawai haba ingding) Titnup, Titjwat, Titlakhar bad kiwei de ki jaittit kiba don ha kane ka sla pyrthei.

Ha ka Shlem kaba khat-ar u Blei u la buh la thaw hala ki jait ki jait na ka bynta u khun bynriew pynkut ka parom khanatang na Labang- Nongphyllut la ha ka "NANKTEIN" Kñia Blei Nongbuh Nongthaw ne ha ka ring ha ka thon ki Nongshat- Nongkhan ha ka thmat ha ka trong ne ha ka parom manktien ha ka kñia Synshar kñia babuh bathaw hapoh ka thain.

Katkum ka saiñpyrkhat jong ki Labang- Nongphyllut la iathuh ba ha u brieve la bsiap ym tang ia ka mynsiem kaba ai jingim ba kin iaid kin ieng kin trei kin ktah rep kin riang kin kha- i, kin khaba hynrei la bsiap ruh de lem bad ka mynsiemblei ka mynsiem tiphok tip pop, ka mynsiem tipkur tipjait, tipkha tipman, tipbriew, tipblei. Ka jing don ka mynsiemblei ka tehsong sbak ia

ka jingiadei hapteng u briew bad u Blei. I a kane ka jingiatehsong bym-lah lait la pynpaw na ka jing iahiar iakiew jong u khun bynriew, u Hynñiewtrep Hynñiewskum na bneng sha khyndew na khyndew sha bneng lyngba ka jingkieng Tangnub Tangjri, ia kaba ki briew ki dangiapur ban iathuh- khana haduh kine ki sngi bad yn dangiai iathuhkhana ia ka katba dangneh dangsah ka jaitbynriew Hynñiewtrep Hynñiewskum lane u Hynniew-pangsngiat ha kine ki lum ba ieid ki Blei.

Haba shim pat na ki parom, kaba ki la ringdur bha katkum ka saiñpyrkhat jong u longshwa manshwa, la ong ba shwa ban daiñ ban pom ia u Tangnub bad pynkhylllem ia ka Jri ia ka Kya, kaba wah kaba pur u Tangnub, ka jingiadei hapteng u briew bad u Blei ka long kaba skhem bha bad ka bymlah ban pyn lait. Ia kane ka jingbymlamlait hapteng u briew bad u Blei ka paw ruh ha ka sneng ka kraw jong ki 'riewtymmen ne ki KniWaheh (Kni Rangbah-duh) ia ki longdien mandien ia kaba ki Rangbah ki San ki dangiaisneng iaikraw miet step iala ki para ki pyrta, iala ki khun ki ksiew haduh kine ki sngi.

Katkum ka parom la ong ruh ba ha shwa ban daiñ ban pom pyndkut ia u Tangnub bad pynkhylllem ia ka Jri ia ka kya kaba wah kaba pur u Tangnub, u briew dangim ha ka **juk hok** lane ka Sotti juk. Ha kane ka juk ka Hok ha kaba ka jingieid ka dang synshar ia ka longbriew manbriew. U briew bad ki mrad ki mreng, ki sim ki doh ki dang iasngewthuh bad ki danglah ban ia kren. Ha kane ka juk u briew u dang ia kren markhmat bad ki mrad ki mreng bad ki sim ki doh. Ha kane ka por la ong ruh ba ym pat don ka niam ka rukom, namar u briew u dang iashong iasah kum shi-iing shisem bad u Blei ha iing u Blei ha bneng. Ia kane ka jinglong khunblei haduh mynta mynne la ngeit skhem hi triang ia ka da ki Labang ki Nongphyllut. La pynpaw shynna ia kane ka jinglong khunblei ha ka jingleh niam kaba ki khot **"Ka Nohmynsoo"** (Ka jinglehniam ban pynkhuid

ia ka mynsaw jong ka kha ka pun ha ka thaiñ Labang-Nongphyllut).

Katkum ka parom kñia “Leisynshar” lane ka knia “Leisyiem Wabooh Wathoo (Ka ‘leisyiem Babuh Bathaw) jong ki Labang- Nongphyllut, la ia thuh ba hadien ba la thaw ia u briew bad ka briew ha bneng ha shwa ban phah ia u khun bynriew ban hiar na bneng ban wanbuhai shnong noh sha kane ka pyrthei, u khun bynriew ha bneng da ka jingkyrkhu jong u Blei ki la iaroi ia-par ki la iar u Tnum u Tyndai na ki shi-iing sha ki khathynriew iing. Ka khanatang ka iathuh ba na ki khathynriew trep khathynriew skum, u Blei u la pynsah ia ki khyndaitrep ne khyndai iing ha bneng ryngkat bad u, katba ia ki hynñiewtrep ne ki hynñiew-iing pat la phah ia ki ban leit shong leit sah sha kane ka pyrthei.

Shwa ban phah ia u Hynñiewtrep u Hynñiewskum ban hiar sha kane ka pyrthei, namar ba ha kata ka por la ong ia ka pyrthei la siang la tap da u Moosiang u Mootha (Mawsiang u Mawtha). Kumta khnang ban pynbiang ia ka jingdonkam jong u khun bynriew, u Blei u la phah ia ka Syiem Wabooh- Wathoo ne ka Syiem Synshar, ka Syiem Thawlang thaw-man ba kan shim ia ka khyndew ka shyiap ba la shna ha ka Shlem kaba lai ban kan ber kan pynsaphriang ia ka khyndew ka shyiap ha kane ka pyrthei. Nangta pat ka shim sa ia ki Symbai ki Phniang lane ia ki Symbai, ki Ranai kiba la shna ha ka Shlem kaba saw bad buh ruh ha ka pyrthei ia ki kynja ba im baroh kiba la shna ha ka Shlem kaba saw bad buh ruh ha ka pyrthei ia ki kynja ba im baroh kiba la shna ha ka Shlem kaba san, kaba hynriew, kaba hynñiew bad ha ka Shlem kaba phra bad pynshong pynsah ha kane ka pyrthei.

Haba shim na ka parom “Namktien” ‘leiryngaw, ka namktien ka kren shai ba hadien ba la’ dep bet dep shro ia u

Symbai u Phniang ne u Symbai u Ranai, ka Syiem Wabooh Wathoo, ka la aiti ha ka Ryng-aw ban pynheh pynsan ia ki jingthung jingtep da kaba kan ai Umjer Umthiang ai Lambar ai Sahap miet step ba ki jingthung kin im, kin heh bad kin san irat Ki Labang ki-Nongphyllut ki ngeit ba ka Umjer Umthiang kaba hap ha ka por miet bad ha ka por step ka dei ka Lambar ka Sahap jong ka Ryng-aw. (Ki Nongpule kim dei ban sngewthuh bakla ba ka don ka jingiapher kaba khraw hapdeng ka kyntien “Ryng-aw” bad ka kyntien “Ram-ew”. Ka Ryng-aw ka ka dei kawei na ki ‘leisynrop ha bneng katba ka “Ram-ew” pat ka dei ka sla pyrthei). Ha ka thain Labang Nongphyllut, ki Nongrep kiba dangsah ha ka Niam Ubarim haduh kine ki sngi ba thoh ia kane ka kot ki ju pynlong ia ka jingkfia ‘leiryng-aw mar iadep pynhap ia u Symbai u Ranai, ha ki Hali ki Hator, ha ki Lyngkha ki Risai, ki Bri ki Jaka-rep bad ki Kper ki Phrah,. Ia kane ka juh ka jingngeit ka paw ruh ha ka thain Bataw, Elaka Rymbai, ha Suchen, ha Ummat- Lakadong, ha ka thain Nongtung-Khyrwang, Elaka Nartiang, ha ka thain Lakadong, ha ka thain Lapangap, Elaka Shilliangmyntang, ha kaba une u Nongthoh u la donbok ban iadon lang ha ka por ba ki kfia “leiryng-aw ha kitei ki thain, nador ka jingtip kaba une u Nongthoh u la mad ha ki por kiba u dangsah ha ka niam u longshwa manshwa.

Haba shim na ki kyntien **“Tingkfia leiryng-aw”** la ong ba ha ka jingsumar sukher ha ka jingai-umjer umthiang, ailambar ai sahap jong ka Ryng-aw katba nangiaid ka por ki jingthung jingtep kiba la bet la shro da ka Syiem Wabooh Wathoo, ki la heh la plung bad san bha. U Tangnub uba pur uba wah ha ka Jri ka Kya u la plung bad san bha. U Tangnub uba pur uba wah ha ka Jri-ka Kya u la kot ka kyndit ka luber (kliar) shaduh bneng badu Tangnub, u la kylla long ka jingkieng kaba pyniasoh ia ka bneng bad ka khyndew. Ha ka sainpyrkhat jong ki Labang- Nongphyllut ki ngeit ba ki briew kiba nyngkong kiba pynhiar u Blei na bneng sha kane ka pyrthei ki hiar ki kiew lyngba

kane ka Tangnub ia kaba la khot ruh ka Jingkieng Tangnub Tangjri bad dei u Lakriah uba la ialam ia ki. Ia kane ka parom la nangiaibat skhem hi triang ha ki Labang- Nongphyllut ha kito kiba dangsah ha ka niam Ubarim, la katta katba nangiaid ka por na kawei ka pateng bynriew sha kawei pat, ka la shongsynjor bad la jan klet. Ka jingbymdon ka jingthoh jingtar kiba bun ki parom bad kiwei de ki jingiathuhkhana puriskam bad purinam kin shu jah kumto bad ki pateng ki ban dangwan kin ym tip shuh bad dei namarkata ba la ialeh ban pynlum pynlang ia kiba bun ki parom bad lumthup ia kine kiei kiei ha ka Thiar jingthoh.

Haba la pynlum pynlang ia ki khanatang jong ki 'riewtymmen napoh ka thain Labang-Nongphyllut bad katkum ka jingngeit jong ki kaba hiar pateng ha ki na ki longshwa manshwa bad kaba haduh mynta ka tynrai jong ka kam pat iap. Haba shim na ka Jutang Tingkña 'leirang bah duh la ong ba u Blei bad ka dorbar-blei ban phah hiar ia u khun bynriew sha kane ka pyrthei, u'Leirangbah duh Uba bat ia ka **BOR**, ka **HUKUM** bad ka **HOK** u la buh ryntieh iala ki jingthaw hala ki jaka-jaka bad ym don kano kano ka jingtap-pud tapsam kawei ka jingthaw ia kawei pat.

Ki 'riewtymmen ne ki Kñi Rangbah (Kñi Waheh) jong ka thain Labang-Nongphyllut haba ki hikai ne aipateng iala ki para ki pyrsa ne ia ki khun ki ksiew kim ju aipateng ia kaei kaei kaba wan na u Ksuid u Khrei, hynrei ki aipateng ia kaei kaei kaba wan na U Blei Nongbuh Nongthaw. Katkum ka sainpyrkhat bad jingshemphang jong ki Labang Nongphyllut shaphang ka saiñdur jong u Blei iala ki jingthaw la ong ba ia ki mrad ki mreng, ia ki sim ki doh, ia ki khñiang ki ksiah kiba iaid kiba ieng kiba par kiba her la buh ryntih ia ki ba kin im ha ki khlaw ki btab ha ki lum ha ki pdein, ba kin iaid kin ieng, kin par kin her, kinpah kin kynud, kin ruwai kin siaw, hala ki sur ki sur, katba mon bad ba kin wad jingbam napoh khlaw napoh btab bad kita kiba kynthup

naduh ki mrad kiba heh tam haduh kiba rit tam kum u Hati, u Khla, u Kynda, u Muid, u Masi-prud, ki S hynreh, ki Mynthna, ka Skei, ka Rynjang, ka Dngiem, u Ksawkhyndaw, ki Suri, bad ki Myrsiang bad kiwei de. Ia ki Shrieh, ki Tngaw, ki Hulu; ki Pshad, ki phaidong, ki Iapwiang, ki Risang bad ia kiwei di la buh ha ki 'lawbah' lawsan ba kin rypsied-ryngkoh katba mon. Ia u Ngap u Luwai, u Kyieng, u Synhen, u Pharnгат, u Jawkiad, u Ngapriang, u Dkhi, u Dkhaw bad ia kiwei de ki jaitngap la buh ha ki khlaw ha ki btap, ha ki lum ha ki pdein ba kin thaw skum, thaw sympa, thawrewngap katba mon bad ia kiwei de ki mrad bad ki Ngap ba bunjait la buh-pud-buh ong kat kum ka jingpan bhah pan bynta jong ki nala u Nongbuh Nongthaw ha kaba nyngkong ka sngi haba danglung ka pyrthei.

Ia kiwei de ki jingthaw kiba kynthup ia ki Dohkha, ohpnat, Tyrsung, Dabarthih, Shalynnai, Ktet (Shynprong) ki Bain, ki Syngki, ki Makur, ki Pashli, ki Bten, ki Dohjai, ki Daku, ki Khalad, ki Khasla, ki Tham, ki Kypmpriang, ki Tyrpit-um, ki Juk (Kynja Thliem kiba heh kiba im hapoh um) ia ki N'iangmo ki ñiangnar, ki Shitar, ki Khasaw, ki Darlin, ki Daklang bad ia kiwei de la buh ia ki hapoh um ba kin im hapoh ki Khriang ki Dhoo, hapoh ki Thwai ki Lyngngen bad ki Duriaw.

Katkum ki parom jong ki 'riewtymmen jong ka Thain Labang-Nongphyllut, kaba la aipateng ha ki longdien mandien la ong ba katba ki Blei ki nangsaiñdur ia kane ka pyrthei, u khun bynriew ha bneng na ka shi-iing u la iakharoi sha ka khat-hynriew iing. Ka Nub kaba wah kaba pur ha ka Jri ka Kya ka la kot ka kyndit (kliar) ka luber haduh bneng. U Blei haba u la i biang bad saiñdur nadong shadong ia ka pyrthei na ka bynta u briew, na ka khat-hynriew iing, u Blei u la pynsah ia ki khyndai iing ha bneng bad phah ia ki hynñiew iing ne hynñiewtrep ban hiar na bneng sha kane ka pyrthei lyngba ka jingkieng Tangnub Tangjri bad u la kyrkhu kyrdoh ba kin nangiaroi parum pareh ha ka hok katkum

ka hukum bad ban long-syiem long -kynrad halor ki laiphew-jingthaw bad ban iatrei lang bad u Blei ban synshar ia ka pyrthei.

Ka Namktien bad ka tingkñia jong ki Labang-Nongphyllut la ka long ha ka kñia 'leirangbah duh, kñia Synshar kñia Syiem babuh bathaw, kñia Synriang bad ha ka namktien kñia Pyrthat la ong ba lyngba u Tangnub-u Tangjri, u khun bynriew u la hiar na bneng sha kane ka pyrthei bad u kiew na ka pyrthei sha bneng. La ong ba katba ym pat pom ym pat dain ia ka Jri ia ka Kya bad ia u Tangnub, u Hynniewtrep u hiar mynstep-mynstep lyngba ka jingkieng Tangnub sha kane ka pyrthei ban trei ban ktah, ban rep ban riang, ban khaii ban khaba, ha ka Hok kat-kum ka Hukum hala ka jaka ha bri khlem da don dano kano ka jingiaknieh-pud iakniehsam, iaknieh phyrnuid, ia kniehtangser lane iatap-pud tapsam bad jan miet pat ki kiew sha bneng sha iing u Blei lyngba kane ka jingkieng Tangnub bad sah ha iing u Blei kum shi-iing shisem bad shikpa shikhun ryngkat shirup deilang bad u Blei.

Haba ym pat dkut u Tangnub, u Tangjri ka thymmei saiñpyrkhat bad ka khanatang jong ki Labang, ki Nongphyllut ka ong ba u Hynñiewtrep u Hynñiewskum u don lut ki sap ki phong ia kaba ki laiphew jingthaw ki don. Ka jingdon ka mynsiem-blei ha u briew, u briew u lah ban jngi ban ngam bad ban im kum ki dohkha hapoh um, u lah ban im hapoh krem hapoh kroh kumba im u Khla, u Mynsiang, u Bsein, u Diengkhith, u Brai bd kiwei de ki mrad kiba im hapoh ki krem ki kroh, ki thiew ki syar bad u briew u lah ruh ban ha suiñ kumba her ki sim. Ka khanatang ka ong ruh ba u briew um ju iap namar ba u don ka mynsiemblei bad ia kane ka jingbymiap ka pynshisha na ka jingkren jong ki. Haba iap mano mano, ki 'riewtymmen jong ka thain kim ju ong ba iap uta-uta ne kata-kata, hynrei khlad uta-uta ne kata-kata lane uta-uta ne kata-kata ka la lei bamkwai sha iing u Blei

Katkum ka thymmei saiñpyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut, ka ong ruh ba ka rta(rata) jong u5 briew ka long kum ka rta jong ka Sngi bad u Bnai, kiba imsah tymmen-tymmen-samla-samla lane kiba im sah kylla rta, hynrei kane ka jingim shisur ong ka saiñpyrkhat kam shym la nehslem na ka daw ka pop ka sang jong u khun bynriew uba la lehpap lehsang ha ka por ba dum iongnit ka pyrthei da ka jingban ka jingtap jong u Lyoh u Palam, u Palam u Patheh pynkut ka parom **“Bam-Khoo-Thymme”** (Ka jinglehniam shwa ban bam ia u Khaw thymmai jong ka snem) kaba ki shait leh shisien shisnem ha ki longiing kiba dangbat skhem ia ka ñiam u longshwa manshwa hapoh ka thain Labang. Elaka u Doloi Nongphyllut. Ka khanatang ka ong ruh ka jingdum iongnit ka pyrthei namar ba ka **Mei-ngi** ne ka **“Ngikyllung”** lane ka **“Syiem basaw bamar”**. kaba long ka jingshai bad ka hok ka sot ka la phet jingai na u ne ka briew shata sha Kremlamet sha Kremlatang.

U khun bynriew u hiar na bneng sha khyndew mynstep bad u kiew sha bneng janmiet. Ka khanatang ka ong ruh ba hateng-hateng u briew u thait ban kiew sha bneng bad u sahmiat shimiet armiet (shongbasashimiet srmiet) nangta u kiew sha bneng sha iing u Blei. U briew u long u u jingthaw uba kyrpang tam jong u Blei. Ia u briew ong ka khanatang jong ki Labang-Nongpyllut, ba ym shym la thaw bad ai jingim kumba ai ia kiwei kiwei ki jingthaw kiba don ha kane ka sla pyrthei, hynrei la bsiab buh ha u ia ka mynsiemblei, ka mynsiem tiphok tipsot, ka mynsiem tip pap tip sang, ka mynsiem tip-pap tipner, ka mynsiem tip-kur tip jait, ka mynsiem tip kha tip man, ka mynsiem tip kher tip mer, ka mynsiem tip lok tip jor, ka mynsiem tip snem tip kynsi bad ka kynsiem tip Paruid tip Pasan.

Ka Khanatang ka ong ruh ba u Blei, Uba long U Nongbuh u Nongthaw u Nongri u Nongsumar jong u khun bynriew um kwah ba u khun bynriew un jingai na u Blei. Man la

ka janmiet u Blei u khot ieid ia u khun bynriew ba un wan kiew sha bneng bad hateng hateng u Blei u wan jngoh hi dalade ia u khun bynriew da kaba hiar lyngba ka jingkieng Tangnub Tangjri pynkut ka parom “Knia Blai Waheh” (parom Knia ‘leirangbah duh) hapoh ka thain Labang-Nongphyllut.

U JOM BAD KA MYNKOI JONG U.

Katkum ka jingiathuh-khana pateng jong ki ‘riewtymmen shaphang u Jom, la ong ba ha kaba nyngkong ka sngi ha ka por ba danglung ka pyrthei (when the earth was young) lane mynhyndai hynthai, kulong kumah, ha ka por kaba u Hynniewtrep u Hynniewskum u dang iakiew ia hiar na bneng sha khyndew na khyndew sha bneng, ha kata ka por la ong ba u Jom u long u Sangot, u Nongpyrta shnong lane u Nongrahhubor hapdeng u briew bad u Blei (ha ka khanaang jong ki Ju. u Rambah Angel). hynrei namar ka jingthrang bad ka jingkwah bapalat jong u ban ioh shong halor ka Khet jong u Blei, kumta u la shah pynhiar khet na ka Khet Sangot bad ka kam pyrta shnong lane kam nonglamktien jong u, hapdeng u briew bad u Blei.

U Jom u long u jingthaw uba la pyrsad da ka mynsiemblei, hynrei u la duhnoh ia ka jinglong khunblei ong ka khanatang. Haba la shah pynhiar khet u la iasyllok ban iasuhbuit bad ki briew kiba nyngkong ban iasnokti bad kyrshan ia u, khnang ban iohknieh ia ka bor synshar na u Blei, phewse kam shym la long kumta namar u Blei u long ka Hok, ka Hukum bad ka Bor. U Blei u la pynryngkangpar bad pynhiar ia u Jom lem bad kita ki Nongbud jong u sha kawei ka jaka jingpynshitom ba kynja ahor ktieh ne ka kynja Mynkoi (Ha ki Labang- Nongphyllut, ka Mynkoi ka dei kynja thliew kaba heh bad kaba ktieh bha.

U Blei uba la pyrsad ha u Jom ia ka mynsiemblei, Um

kwah ba u Jom bad ka kynhun jong u, ba kin shanglamwir shane shatai, sharum shaneng jong kane ka sla pyrthei kaba-iar. U Blei da ka jingisynei jong u, u la buh ia u Jom bad ia ki nongbud jong u ha kawei ka jaka them ne kynja Mynkoi. Ia ka Mynkoi u Jom la tip ruh kum ka **“Nurok ka Ksew”** lane ka jaka pynshitom ia ki ‘riewbynmman ia kaba kham iatip kum ka “Dujok”. Katkum ka khanaparom la ong ba u Blei, u la aibor ia u Jom ba un Iongtraï longkynrad ia kane ka Mynkoi. Ia ka Mynkoi u Jom la tip ruh ia ka kum ka “Khyndai Pateng Niamra”, ha ka khanaparom ai pateng ki riewtymmen ia ki longdien mandien jong ka thaiñ, Labang- Nongphyllut.

Haba u Jom u la shah phah da u Blei ban shong ban sah ha kane ka Mynkoi, ban pynbun ia ki Nongbud jong u, u la thaw bun ki lad pynsniew ia ki briew, khnang ba kin lyndet ia u Blei Nongbuh Nongthaw, da kaba kin ngat ha ki jingriam, ki shangkhawiah bad ki jingpynshoi ba har-rukom ha kaba wat ki ‘riewhok, ki riewngeit bad ia kiba la jied jong u Blei, kiba long ki briew kiba u Blei u ieid eh ki lah ban liat ne ngat ha ki jingpynshoi jong u Jom. U Jom u leh khnang ia kane, namar ba u isih eh bad shun bha ia u Blei. Ba u briew un pynsngewsih ia u Blei, u Jom u la ialeh katlah katai katba lah la ka buit ka bor lem bad ka jingiarap ki Nongbud jong u ban knieh bad pynhap ia ki riewhok kiba dangiai-shakri ia u Blei Nongbuh Nongthaw.

Haba la pynlum lang ia ki khanaparom kiba la ioh na ki riewtymmen jong ka thaiñ Labang-Nongphyllut la ong ba ha kaba kut, u Jom u la lap ia ka buit ba lada lah ban pynkhylllem ia ka Jri, ia ka kya bad pyndkut ia u Tangnub uba long ka jingkieng iahiar iakiew u khun bynriew na bneng sha khyndew ua khyndew sha bneng bad dei satang kata ka lad u la ong, kaba lah ban pyniajngai ia u briew bad u Blei. Da ki buit sianti jong u Jom, u la lah ban pynrung ia kane ka buit shukor ha ka dohnud bad ha ka mynsiem jong kito kiba la sngewngiah ban peit ia ka dur ka jong u Blei

bad kiba la sngewthait sngewkyllut ban sngap ia ka jingkhót ieid jong u Blei bad kiba la sngewthait sngewkyllut ban sngap ia ka jingkot ieid jong u Blei bad iohi ia ka jingwan hiar miet step sha ki brierw lyngba ka jingkieng Tangnub bad ka jingkieng thiedjri. Ka khanaparom ka ong ruh ba man ba aibuit u Jom ia ki brierw, kiba bun ki brierw ki sngew-iahap bha ia kata ka jingaibuit jong u Kane ka jingaibuit jong u Jom ka la trei-kam, namar ym slem hadien kata ki la sdang ban daiñ ban pom pyndkut bad pynkhyllum ia ka Diengjri, Diengkya bad pyndkut ia u Tangnub uba wah ha ka Jri bad ka Kya.

Haba shim kat-kum ka khanaparom jong ki Labang-Nongphyllut la ong ba hashwa ban pat ka Jri, Kya bad dkut u Tangnub, u khun bynrierw u im-suk imsain, u koit u khiah bad u khlaiñ u eh.. Ym ju don ka pang ka jhia, ka ud ka nam, ka iam ka lynñiar, ka sngewsih ka sngewkthang, ka pangmysiem ka paidtdohnud, ka duk ka kyrduh, ka thngan ka jrah, ka iap ka sa ne kano kano ka jingeh jingshitom. Hynrei mar iapat ka Jri, ka Kya bad dkut u Tangnub jrain raiñ- raiñ bad thui dku u Tangnub uba pyniasoh ia ka khyndew bad ka bneng, u khun bynrierw u la sdang ban ioh ia ki jingpang ba bunjait, kat shaba iaid ba ieng satang ka ur ka hap, na ka ur ka hap mih sa ka khein ka piaha, ka kheiñ ka kdiah, ka pang ka jhia, ka ud ka nam, ka thngan ka jrah, ka jrah ka sliang bad ki jingeh jingshihtom kiba har-rukum. Ha ka jingban ka Jri, ka kya, ban sa u Rasat, U Tnger, teh khum u Thri u Stain, ka Ñiar ka byndi, ban sa u Palam u Patheh, u Lyoh u Palam. Ha ka jingban u Lyoh u palam mih sa ka dum ka lyngoh bad u khun bynrierw um tip shuh shano ban phai, namar um tip kano ka miet, kano ka step kano ka miet kano ka sngi namar ka jingdum thliw-thliw kaba nehlynter.

KA PAP KA SANG

Katkum ka jingiathuhkhana pateng kiba la iohlum na ki

riewtymmen jong ka thain Labang- Nongphyllut la iathuh ba ha ka jingdum tliw jong kane ka pyrthei, u briew ne ka briew kim ithuh shuh iala kiba ha-iing hasem, ia ki kur, ia ki jait, ia ki kha ia ki man bad ia u kynsai u pangrai (kiba biang ratap ban iashongkha) Kumta mih ka ia thiah ka iadem, ka iashongkha ka iashongman shikur shijait, mih ka klim ka ban bad ki jingleshsang ba sniew laiphewjait Haba shim na ka parom “shatpylleng” la ka long ha u Maleng-u Prah ne ha ka shat “Pliangdeifi” la ong namar ka pap ka sang jong u khun bynriew, ka Syiem Sngi ne ka “Ngikyllum” lane ka Syiem ba saw ba mar, ka Syiem bashit bashai kaba ai jingshai ia ka pyrthei ka la phet nohbak na khmat u khun bynriew sha lyndet ki lumbah lumsan, sha krem sha kroh lane sha krem, amet sha kremlatang bad sah hangta khlem treh shuh ban mih ban ai jingshai ia ka pyrthei kumba ka ju leh ha ki por baroh

Katkum ka saifiipyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut ka Sngi, kaba long ka jingshai, ka thew ia ka Hok ka Sot katba ia ka jingdum pat ka thew ia ka Pap ka Sang Haba la ban ka jingdum ka jingmut jingpyrkhat bad ka mynsiem tiphok tipsot, ka mynsiem tiphok tip-pap jong u khun bynriew ruh ka la duh ka la dam bad kumta um tip shuh shano ban phai. Kat shaba iaide- sha ba ieng u khun bynriew u shutare matlah. Ka parom ka ong ruh haba u briew u danghok u iaide ha ka jingshai bad haba u iaide ha ka jingshai, urh ju ur um ju hap, hynrei haba la ban ka pap ka sang kaba long ka jingdum u briew u iaide ha ka jingdum bad haba u iaide ha ka jingdum u ur u hap shaduid sha kharai, u mynsaw u mynsnam, u kheifi u kdiah bad ka jingmih na kata ka long ka jynjar sat, pyngkut ka Parom kfiia “Leisngi” (Ia ka ‘leisngi ki briew ki shait kfiia ne “khatsyiar” tang haba ki briew ki ioh ka jingpang khlieh, ka jingpang kaba pang khlieh tang shu kyrong ka sngi lane shwa ban sep ka sngi ia kaba ki Labang, ki khot ka jingpang” Kyrwiang sngi”).

U briew u la sngewthuh ba u la shah ban rynnaiifi da ka

pap da ka sang hadien ba u la pyndkut ia u Tangnub, u Tangjiri, pynkhylllem ia ka Jri, ia ka kya, u khun bynriew u la jngai na u Blei. Haba u khun bynriew u la khot kyrpad ia u Blei, ia ki Blei, hynrei u Blei ne ki Blei kim iohsngew shuh namar ba la jngai palat ka bneng bad ka khyndew iathuh shuh shuh ka parom “Namktien ne tingkñia” ha ka kñia ka khriam Syiem Waboooh Wathoo (Syiemblei babuh bathaw) ha ka thaiñ Labang- Nongphyllut.

Haba shim/katkum ka parom “Tingkñia ne ka Parom Namktien” kñia Synshar, kñia Waboooh (ba buh), kñia Syiem thoolang (thawlang) bad kñia Blai- wahch, kñia Blai wasian (Kñia Blei Bakhraw Batri) jong ki Labang Nongphyllut, la sngewthuh ba u briew u dei u jingthaw ia uba la thaw khampoh khyndiat ban ia U Blei ne ki Blei, ia kaba la pyrsad ruh ia ka mynsiemblei., khnang ba un duptip ia ka hok ka sot, ka pap ka sang, ka tipkur ka tipjait, ka tipkha ka tipman, ka tipbriew ka tipblei, ka bor ban pyrkhat ban pynrdaiñ bad ka jingstad jingshemphang kaba khraw khampoh khyndiat ban ia u Blei-ki blei. Ka Namktien ne ka tingkñia ka ong ruh ba ha kaba nyingkong ka sngi u briew bad u Blei ki ia shonglang kum shi-iing shisem, shikpa, shikhun, hynrei kane ka jinggim shisur kam shym la nehslem namar ka jinghap u khun bynriew ha ka pap ha ka sang.

Haba ka pap ka sang ka la iohphrungkper ha ka jylli saiñpyrkhat, ka la ioh ruh ban rung shaduh ka dohmud ka dohnam, ka mynsiem bad ka jingmut jingpyrkhat jong u briew da ki buitsianti jong u Jom. Wat lada u briew u la jngai na u Blei na ki Blei, da ka jingrung ka pap ka sang, ka jingbynkohnguh, ka jingthom hukum pyrshah ia ka saindur jong u Blei, da kaba pyndkut ia u Tangnub u Tangjiri lane ka jingkieng ksiar Tangnub-Tanjri, hynrei ka mynsiemblei ia kaba la pyrsad ha u khun bynriew pat ka iam ka ud bad ka sawa ha ki tyndongskhor ki jong u Blei bad ki Blei. Ka khanatang ka iathuh wat lada ka mynsiem ka ud ka iam bad ka sawa haki tyndong skhor jong u

Blei jong ki Blei, hynrei kam lah pat ban mih na u bried na ka bried, namar la thaw ia ka ba kan neh junom bad u bried ne ka bried. Katkum ka jingneit, ki neit u bried ne ka bried ki iap ka mynsiem pat kam iap ka iai-im. Ki Labang Nongphyllut ki neit ba u bried ne ka bried ba la iap ne khlad ki kylla sha ki “Sangia ki Saret” kaba long shiteng u bried bad shiteng u Blei.

U Blei uba lapsiab bad pyrsad ha u bried da ka mynsiem blei, um kwah ba ka mynsiemblei kan shu sahkut kumto bad shahteh shakhum ha u Thri, ha u Stain, ha ka Ñiar ka Byndi jong ka pap ka sang. La iathuh ba u Blei, u la kular ia u khun bynbried ba ha kawei ka sngi Un sa phah ia u Nongsharai, u Nongbujai, u Synriang u Synjaiuta uba lah uba iai lyngba la Lisan (kaba long ka theisotti bakhuid tam) u khun jong u Blei bad u khun jong u bried. Une Un pynshong Un pynthiah ia ka niam ka rukom, Une un sa pyllait ia u khun bynbried na ka jingteh jingkhum u Thri, u Staiñ, ka Ñiar ka Byndi jong ka pap ka sang jong u khun bynbried haddien ba la pynngat-pynkhyllum ia ka Jri, ia ka Kya bad pyndkut ia u Tangnub. Kane ka long katkum ka khanatang ne khana- parom na ka thain Labang- Nongphyllut kaba la lum la lang da une Nongthoh.

Katkum ka Parom “Tingkñia” Blai Wahh lane u Blei Rangbah duh ka iathuh haba u khun bynbried u dangim hok lane u dangim hapoh ka **“JUK HOK”** lane ka Sotti Juk u bried ne ka bried ki iaid ha ka jing-shai bad kumta kim ju ur, ju hap ne mynsaw wat lada ki iaid mynmiet myniong, phewse ynda u khun bynbried u la hap ka pap ka sang u la iaid hapoh ka jingdum thliw-thliw, u mynsaw bad ka jingmih na kane ka long ba u bried ua la hap ha ka jynjar sat kaba khraw bad ka iap ka sa.

Ia u Synriang la khot icid ruh ia u kum u”Synriangkxiar”. Ka jingmut ba khiathew jong ka ktien “Synriang” lane Synriangkxiar, ka thew ia u bried uba nang ban kren, uba lah ban

iasaid, uba tip ia ka jingshisha, uba lah ban pynshai ia kaei kaei ka bynshai bad uba lah ban khring ia ki briew sha kaei kaei kaba bha bad ban bud ia ka jinghikai jong u. Ha ka juh ka por ka kyntien “Synriang” ha ki Labang-Nongphyllut, ka mut u briew uba nang uba tip ia ka lynti ka synkieng ban ialam ia u briew ne ka briew sha kano kano ka jaka kaba ki kwah ban poi. Ha ka juh ka por u long ruh u Ksiang, u Nongiasaid uba donbor bad u Nongialam ia baroh ki mynsiemkiba la khlad-noh ia kiba la tip ne khot ieid ki “Sangia” sha ling u Blei.

Ha ki Labang, ki Nongphyllut kiba dangbat skhem triang ia ka niam ka rukom bad ka jingngeit katkum ba la buh u longshwa manshwa, kane ka parom shaphang u Synriang ka long ym kaba shuthaw ne mutdur hynrei ka long kaba ki da ngeit shisha bad khlem da iaide lyngba u Synriang kato ka mynsiem kaba la khladnoh na kane ka pyrthei ia kaba ki khot “KA SANGIA” kam lah ban poi bad ban ia kynduh ia u Thawlang ka Iawbei, ia ki Suindña lane ban ioh bam kwai ha Dwar u Blei. Khlem u Synriang uba long ka jingkieng Tangnub- Tangjri kaba ar, ka long kaba eh ia u khun bynriew ban kiew pat sa shisien na khyndew shabneng. Ia kane ka parom la ud la nam ha ka “PHUR KA SIANG” (haba dangdon ka met-iap ha iing) bad ha ka parom kña ne khatsyar : “Syiar Khaiding” lane u Syiar Padat ha ka por thang briew hapoh ka thain Labang-Nongphyllut kaba long kawei na ki thain jong ka Bri u Hynñiewtrep u Hynñiewskum, ka thain kaba dangieng rasong ka ñiam u longshwa manshwa haduh kine ki sngi.

Ki khanaparom bad ki khanatang, ba ki Kñi-rangbah ki dang iathuh pateng ha ki longdien mandien haduh kine ki sngi ha ka thain Labang Nongphyllut, la iathuh ba ia u briew ne ka briew, u Blei bad ki Blei ki la buh la thaw bad la thain la thir

ha ka dur kaba iasariem bad u Blei ne ki Blei, khnang ban neh ban sah ka longsyiem mansyiem, ka longsyiem long kynrad halor ki laiphew jingthaw, wat lada u brierw u la jngai na u Blei bad ki Blei na ka daw jong ka pap ka sang, pynban u Blei bad ki blei kim shym la iehnoh noh ia u khun bynrierw ban jot ka mynsiemblei ia kaba ki la ai, ba kan kut ha ka jingiap u brierw ne ka brierw. Ki Blei ki la iarap ia u brierw ban shem, ban lap pat ia u Blei lyngba ki Shwar, ki Nongiathuhlypa bad lyngba ki dak ki shin ka dieng, ka siej, ka um ka wah bad kiwei de ki dak ki shin kum ka pang ka jhia, ka kjut ka sam, ka shitom ka saja, ka iap ka sa bad kiba kum kita kiei kiei.

PHET·KA SNGI SHA KREMLAMET SHA KREMLATANG

Hadien ba la pynkhyllern ia ka Jri, ia ka Kya bad pyndkut ia u Tangnub, kiba long ka jingkiengksiar ia u Hynniewtrep Hynñiewskum ban iahiar iakiew na bneng sha khyndew na khyndew sha bneng, u Jom u sngew ba u la jop ka buit ba u khun bynrierw u la jingai na u Blei bad ban ioh longsyiem long kynrad halor ki laiphew jingthaw bad ban synshar ia kane ka pyrtnei ia kaba la buh la thaw itynnai bha da u Blei Nongbuh Nongthaw, Nongseng, Nongpynllong ia kiei kiei baroh. Na ka bynta kata ka jingjop bakhraw jong ki ban pom ban daiñ bad ban pynkhyllern ia ka Jri, ka Kya bad pyndkut ia u Tangnub. U khun bynrierw hapoh ka jingialam jong u Jom, ki la pynlong ia ka jingkhawai bah lem bad ka shad ka kmen bad ka risa ka kynhoi jong u khun bynrierw bad u laiphew mrad laiphew mreng, ki sim ki doh, ki khñiang ki ksiah bad ki kynja bapar baroh haduh lai sngi lai miet lynter.

Ka khanatang ne ka khanaparom jong ki riewtymmen jong ka thain Labang- Nongphyllut la iathuh, ba ha kata ka lad

bah baroh ki laiphew jingthaw ki la iawan lut ban ia kmen lang bad u khun bynriew hapoh ka jingialam jong u Jom. Ha kata ka shad, ka kmen, ka ruwai ka siaw, ka pastieh ka ryngkoh, ka rong, ka rup, ka risa, ka kynhoi bad ka plum ka jai. (ka plum ka jai katkum ka ktien bad ka jingmut ha ki Labang- Nongphyllut ka mut ka jingiashad lang kyllum kynthei bad shynrang). Ka jingiashad kaba shongshit bha, ka la khring ia ki arngut shipara kata ia ka Sngi bad u Bnai ban wan jngoh bad peitkai.

Lada thoh shaphang ka parom ka jingphet ka Sngi sha krem-lamet sha krem-latang, haduh ba u Syiar shynranng khraw jutang u la lah pat ban pynkohnguh ia ka Sngi ban wan ai jingshai biang ia ka pyrthei, kan jin da la long kawei ka Kitap ne ka kot hynrei ha kane ka kot yn shim tang ia ki mat ki jura tang ban ioh jingmut ki Nongpule, bad yn phai shwa khyndiat shaphang ka parom ka Sngi bad u Bnai.

Haba shim bad pynlum lang ia ka parom shaphang ka Sngi bad u Bnai, ka iathuh ba ka Sngi bad u Bnai ki long shipara trai. Kine ki arngut shipara ki la ai ka jingshakri ia u khun bynriew bad ia ki laiphew jingthaw da kaba ka Sngi ka ai jingshai mynsangi- mynsngi bad u Bnai u ai Jingshai mynmiet. Haba ka Sngi bad u Bnai, ki la iohsngew ia ka jingrisa, ka jingkynhoi, ka jinglehkmen, ka shad ka pastieh jong u khun bynriew bad ki laiphew jingthaw, ki la wan sha kata la lympung ha kaba la pynlong ia ka jinglehkmen. Ka Sngi bad u Bnai haba ki la iohi ia ka jinglehkmen kaba khraw bad ia ka jingiashad lang kyllum kynthei bad shynrang, kane ka jingiohi ka la pynskuin bad pynktik ia ka Sngi bad u Bnai ban hiar syndon puk hapoh lympung bad iashad-lang bad u khun bynriew kiba don hapoh kata ka lympung shad. Haba ka Sngi bad u Bnai, ki dang iashad ka la mih ka jingkynnoh, ka jingkren bein kren khoh, ka jingpynrem, ka bynthiew ka kyrkhah bad ka tim ka tla bymlah shuh ban batai da ki laiphew mrad da ki laiphew mreng, da ki Khroh ki Dadang (Ki Jakoid ki

Beng). Haba ka Sngi ka la iohsngew ia kane ka la phet iamrem na kata ka lypung bad buhrieh khop ialade shapoh ka Kremlamet ka Kremlatang khlem da wan mih shuh sha ka pyrthei.

Haba shim na ka jutang **“Tingthmat”** jong ki Nongshat-Nongkheĩn jong ka thain Labang-Nongphyllut, la ong ba naduh kata ka khyllipmat ba ka Sngi ka la phet sha kremlamet sha kremlatang, wan ka dum ka lyngngoh, tap u Lyoh u palam, u Palam u patheh ia ka jingmut jingpyrkhat jong u khun bynriew bad u khun bynriew u sah ha ka dum ka lyngngoh, um tip shuh kano ka miet kano ka step kat shaba iaid shaba ieng u khun bynriew u shu iaid tare shane shatai bad um tip shuh ka thiah um tip shuh ka dem um tip shuh ka trei um tip shuh ka ktah.

Ha kata ka por ba dum iongngit ka pyrthei, ki khanatang ki iathuh ba ka shongkha shongman u khun bynriew kam da iapher shuh na ki mrad ki mreng bad ki sim ki doh. Ha ka jingdum batliew-tliew, u briew bad ka briew ki iashong iathiah, ki iashongkha shongman ne iapoikha poiman katba lap ba shem, pet ka kur pet ka jait, pet u snem pet u kynsi, pet u paruid pet u pasan, pet ka beiruid pet ka beisan (Beisan ka hymmen u kpa), pet ka boo (boo- ka para kynsi), pet ka kong (kong ka hymmen kynsi), pet u ma pet u woh. (Ka kiten “PET” ha ki Labang-Nongphyllut ka mut naphang ym don jingteh jingkhum, ia poikha poiman katba mon). Pynban ha kat kane ka jingjyrsieh, ka jinghiar dor ha ka-long briew manbriew jong ki, u Blei bad ki Blei kim shym la iehnosha ba ka longbriew manbriew kan shu kut kumto. U Blei bad ki Blei lyngba ki briew kiba danghok dangkhuid, la jied ia ki ban long ki Shwar bad ki Nongiathuhlypa bad lyngba jong ki, u Blei u la kular ba ha kawei ka sngi Un sa phah ia Uta Uba lah uba iai, u Synriang u Synjai, u ban long u Nonglamlynti u Nonglamsyngkieng, u Ksiang, u Nongiasaid, u Jingkieng Ksiar, u Tangnub u Tangri, bad u Nongpyniasuk hapdeng u briew bad u Blei-lane bad ki Blei.

Haba shim na ka parom lehñiam jong ka **“NOH-LE-LAW”** kaba long kawei na ki jinglehñiam ia kiba iap, ha shwa ka jinglehñiam Phur rathor (Ka lehñiam thep mawbah) ia ki shyieng jong kito kiba khladnoh lane ka “Thap Moothyllein Mootymmoh”, haka ktien Labang- Nongphyllut. Katkum ki khanatang la iathuh ba u Synriang lane u Synriangksiar (Kumba don ba khot sha ki thain Jalyiah, Narwan) u la wan long briew sha kane ka pyrthei lyngba ka Theisotti kaba kytteeng ka Lisan. La ong ba u Synriang u dei u khun khlem kpa (ia kane ka jinglong khlem kpa jong u Synriang la ioh sngew na ka “Namktien, Kñia Synriang” kaba ki Ma ki Woh lane ki Kñi Waheh (Kñi Rangbah duh) ki dang ju iathuh khana ha ki para ki pyrsa bad ki khun ki ksiew ha la ki iing sem bad hapoh la ka kur ka jait. U Hynñiewtrep u Hynñiewskum lane u Hynñiewpangsngait, u dei u jaitbynriew uba iohi jngai bha, khamtam eh haba u la tip ba u la leh pop leh sang. Kum ka jaitbynriew u Hynñiewtrep, u la sngewthuh ba u la shahtap rynjaiñ daka pap ka sang, hadien ba kila pyndkut ia u Tangnub u Tangiri bad pynkhylllem ia ka Jri ka Kya. Hynrei kumno pat ban pynbiang pyndap ia kine kiei baroh. U Hynñiewtrep u Sngewthuh ba da lade hi um lah ban leh ei ei, u la donkam ia uei re uei uba lah uba iai, u ban long u nongiasaid, u nongbakhlieh hapdeng u briew bad u Blei.

Katkum ki khanaparom jong ki riewtymen jong ka thain Labang Nongphyllut, la ong ba u Hynñiewtrep u long u briew uba iohi jngai, uba iar jingmut bha bad uba don ka bor jabieng ban kynmaw ia kiei kiei kaba u la ioh sngew. Ki tip ruh ba hadien ba la pyndkut ia u Tangnub kaba long ka jingiateh, ka jingiakiew iahiar hapdeng u briew bad u Blei ki tip bha ba kim dap kim biang shuh da-lade, ki donkam iaka jingwan jong uta u ban pynbit u ban pynbiang ia kaei kaei kaba kila duna ha ka longbriew manbriew.

Ki hajar snem ha u briew, ka long shikyllipmat ha u Blei ne haki Blei. U Khunbynriew u la ap khmihlynti ia ka jingwan jong uta uba la kular da u Blei. Ki la ap na kawei ka pateng sha kawei pat ka pateng bynriew, hynrei ym shym la urlong satia. U briew uba la lang-a, u la pisa ha ka dum ka lyngngoh, u la raikut ban phah dano re dano ban leit ia kynduh ia u Blei bad ban leit khot ia ka Sngi, ia kaba la khot ruh ka “Ngikyllung” na Kremlamet na Kremlatang ba kan wan biang kumba ju long ha ki por baroh ba kan shai pat ka pyrthei bad ban pynshai ia ki jingmut jingpyrkhat jong u khun bynriew, uba ban ka dum ka lyngngoh da ka pap ka sang.

Haba pynlum lang na ka jingiathuhkhana ki ‘riewtymmen jong ka thain Labang-Nongphyllut, la ong ba u briew u la ap khmihlynti dngong ia Uta uba la kular da u Blei. La ia ap katno katno ruh um shym la wan, katba ka jingdum ka pyrthei bad ka jingmut jingpyrkhat jong u khun bynriew ka la nangkahdum arshah. U briew ba un leit ia kynduh dalade ia u Blei ruh ruh poi lynti shuh namar ka Jri, ka Kya bad u Tangnub kiba long ka jingkiengksiar ka la dkut noh bad ki la pyniakhlad ia ka bneng bad ka khyndew. Ka jingkiengksiar Tangnub, kaba la saindur da u Blei kum ka jingiatehjutang ka bym lah ban pyllait happdeng u briew bad Blei ka la dkut noh da ka jingleh hi jong u khun bynriew da ka buit sianti shukor jong u Jom, uba kwah ia u briew ban jingai na u Blei bad na ki Blei.

U briew uba don ka mynsiemblei bad lyngba ki briew kiba dang hok dangkhuid, ong ka parom, u la wad bad thaw bun ki lad ban ia kynduh ia u Blei, hynrei long lekhohei namar ba la jingai ka bneng bad ka khyndew. Ia ka longbriew manbriew la thaw ha ka dur ka dar jong u Blei jong ki Blei bad ki la phah sha sla pyrthei ban trei ban ktah, ban kha-ii ban khaba, ban longsyiem mansyiem halor ki laiphew jingthaw baroh kiba don ha kane ka sla pyrthei bad ban kamai ia ka hok ka sot. Ha ka

longbriew manbriew ym dap ym biang, bun ka lait ka let, ka tam ka duna, ka tam hukum, ka pynlah hukum ong ka parom “namktien” kñia ‘leirangbah duh (lane ka parom kñia bad namaktien Blai Waheh-Wasian ha ka ktien Labang-Nongphyllut) kumta la jngai ka jingiadei hapteng u briew bad u Blei. Pynban katkum ka parom kñia ‘leirangbah duh, u Blei um shym la iehnoh ba ka mynsiemblei kaba u Blei u la pyrsad ha u briew kan jot ha ka jinggiap jong ka pap ka sang. U Blei u la iarap ia u briew ban wad ban shem ia u da kaba pynpaw ha u briew da ki dak ki shin kiba- pher bapher, lyngba ka dieng, ka siej, ka um ka wah, ka pang ka jhia, kajingiohipaw, ka jingphohsniew bad lyngba ki Shwar lane ki Nongiathuhlypa. Ka khanatang kaba la iohlum na ka khanaparom jong ki Kñi Rangbah jong ka thaiñ (Labang-Nongphyllut) ia kaba la tip kum ki “SAN KÑI” la ong ba katba ym pat wan ka Sngi Uta uba dei ban wan na kpoh ka Lisan bakhuid tam la donkam ban phah da no re da- no ban leit ia kynduh ia u Blei bad ia ki Blei bad ban ia kren kyrpad ba kin phah biang ia ka Sngi ba kan mih napoh kremlamet napoh kremlatang ba kan wan shai biang sha ka pyrthei kumba ka ju wan ha ki por baroh ba kan shai ka pyrthei bad ba kan shai ka jingmut jingpyrkhat jong u khun bynriew bad ki laiphew jinggethaw kiba don ka sla pyrthei. Ka khanatang bad ka parom kaba la ioh pateng na ki longshwa manshwa, la iathuh ba ha kaba nyngkong ka sngi haba danglung ka pyrthei, haba ki Mawsiang ki Mawtha, ki Mawlong ki Mawteh, ki dangjem kum ka ktieh lane kum ka ‘dewbilat kaba dang shu khleh, haba ki mrad ki mreng, ki sim ki doh, ki khñiang ki ksiah ki dang ia kren briew; u khun bynriew u la lum ia ka dorbar bah ia baroh ki laiphew jinggethaw, ha ka ban jied dano re dano ban leit mikhkmat (Agent) sha u Blei bad ban leit khot biang ia ka Sngi na Krem- lamet na krem- latang ba kan wan ai jingshai ba kan shai ka pyrthei bad ba kan shai ka jingmut jingpyrkhat jong u khun bynriew kumba long ha ki por kiba myn-nyngkong ka sngi, ha ki por shwa ban pat ka Jri, ka Kya bad dkut u Tangnub u Tangjri.

Ha ka jingdum iong-ngit ka pyrthei, u khun bynriew u la khot ia ka dorbar ha kaba baroh ki jait laiphew jingthaw ki la iawan lut uwei naman la ka jait. Katkum ka parom la ong ba ha kata ka dorbar u briew u la phai nyngkong sha ki mrad kiba kham- heh bad jied ia u Hati, u Khla, u Muid, u Kynda, u Kulai, ka Ut bad ia u Mynthna, kiba heh ka kti ka kjat ki mat ki pung kiba heh ka dien ka syrwet ba u wei na ki un leit iasait ia u briew hakhmat u Blei bad leit khot ia ka sngi napoh krem-lamet napoh krem-latang ba kan wan ai jingshai biang ba kan shai ka pyrthei

Haba shim na ka parom “Shat-pylleng” (Pylleng- syiar lane ka “Iuthmat Syiar” ha ka ktien Labang- Nongphyllut) la ka long ha ka diengshat, ha u Maleng u Prah lane ka Thmat- syieng, thmat- sbai ne ha ka dieng-shat, ne ha ka thmat Sher thmat Sum, ki tymmen Nongshat- Nongkheĩ shwa ba kin ring ia kano kano ka daw, ki da ñiewtang shwa (iathuh ia ka parom) ia ki por kiba mynnyngkong ka sngi, ha kaba ki mrad ki mreng, ki sim ki doh ki dang ia kren briew. Katkum ka khana- parom ki Nongshat Nongkhein (Tymmen Thmat ha ka ktien Labang-Nongphyllut), la iathuh ba na ka liang u Hati, u Khla, u Muid, u Kynda, ka Ut bad u Mynthna, ki la ong na ka liang jong ki, wat lada ki long kiba heh ka met ka phad, kiba heh ha ki mat ha ki pung, kiba heh ha ka dien ka syrwet pynban kim lah ban leh ia kata ka kam ban leit iasaid ha khmat u Blei na ka bynta u khun bynriew. Ka kam kaba ki lah ban leh ka long ba lashai la shisngi, ynda eh ka Dieng ka Siej, ka khyndew ka Shyiap, ynda eh u Khawmiet u Khawstep, ynda eh u Mawsiang u Mawtha; ka bhah ka bynta jong ki, ka long ban bahsyiem bahkmie (bahsyiem bahkmai), bah Doloi, Pator, bah Sahep bah Saba , bah Sangot bah Maji, hapoh ki ‘lawbah’ lawsan, ban thom Syllai thom Jynteh, ban bam da ka Plung (Lungsiej), Pashor bad da ki Sladieng slasiej. U briew uba long u Syiem u Kynrad jong ki laiphew jingthaw, haba u iohsngew

ia kane ka bhah ka bynta jong ki,, la phah noh ia ki shapoh khlaw shapoh btab, shapoh, 'lawbah' lawsan ba kin im kin shong kin sah bad bam da ka Plung, ka Pashor bad da ki Sladieng slasiej.

Haba ki mrad kiba khamheh ki la kyntait ia ka hukum u khun bynriew, u khun bynriew u la phai khamat pat sha ki mrad kiba kham rit, kum sha ki Blang, ki Sniang, ki Skei, ki Bthong, ki Shrieh, ki Tngaw bad ia kiwei, hynrei kine ruh la ong ba kim lah ban leh ia kata ka kam namar ba kim don ki thabniang, ki thaner, ki syait, ki Swait ki kdung ban her na khyndew sha bneng.

Haba u khun bynriew u la ioh ia ka jubab na ki mrad kiba heh bad kiba rit ba kim lah ban leit iasaid na ka bynta u khun bynriew, u briew u phai pat sha ki sim ki doh, sha ki Sim lariah sha ki sim Lakhaw (Sim Lariah-Lakhaw kaba mut sha baroh ki jaitsim). Nongkong eh u briew u phai-khmat sha u Pukni, u Khliengiong "Khie me Pukni- me Khliengiong, phi kiba don ki thabniang, ki sner, ki swait, ki kdung kiba heh kiba eh bad don ki thabniang, ki sner, ki swait, ki kdung kiba heh kiba eh kiba khlain, khie leit ma phi sha ling u Blei bad sha tyngkong ka Sngi sha krem-lamet sha krem- latang ban leit iasaid na ka bynta jong nga u khun bynriew ba ka sngi kan wan biang sha ka pyrthei".

Katkum ka parom "Tingthmat" lane "tingshat-pylleng" la ong ba u Pukni, u Khliengiong wat lada ki don ki thabniang kiba heh, kiba eh bad kiba khlain, pynban kim lah ban leh ia kata ka kam bad ka bhah ka bynta jong ki ka long ba lashai la shisngi, ynda eh ka dieng ka siej, ynda eh u Mawsiang u mawtha, ynda eh u Khawmiet u Khawstep; ka bhah ka bynta jong ki ka long ban ring, ban tan ban pynkhuid bad bam ia ki met- iap- met pyut jong ki mrad ki mreng nalum na wah, na khlaw na btab ban lait na ka sma ka iwtung ka shnong ka thaw, ka lum ka wah bad ban shong ban sah ha ki 'lawbah' lawsan ha pynthor ha bhin. U

khun bynriew uba la pynkup- bor da u Blei ban longsyiem longkynrad ia u laiphew jingthaw baroh kiba don ha kane ka sla pyrthei, u la phah ia ia ki ban leh kat kum ka bhah ka bynta jong ki, kaba la buh la mang ia ki da u Blei nongbuh Nongthaw, pynkut ka parom ki Nongshat- Nongkhein, ki Nongthmat Nongtrong, ha ka thain Labang-Nongphyllut, kawei na ki Elaka ka Ri Khat-ar Doloj, kaba dang ieng rasong ka niam kaba ai u Blei ha ki Longshwa Manshwa ha ka por ba danglung ka pyrthei.

Ka parom ka ong ruh ba hamar ba u khun bynriew un tyrwa ia kane ka kam sha ki sim ki doh kiba khamrit, joit la ieng rangbah u Ryngkeng (u Ryngkoh-kit-knor lane u Kohkarang) u pynroh jutang, pynroh juban, u ksan rympei, u remsorbar ba un leit ma u sha tyngkong ka “Meingi” lane ka “Ngikyllung”, sha krem lamet sha krem latang ban leit iakren ban leit iasaid na ka bynta u khun bynriew uba sah haka dum ka lyngdoh bad ban kyrpad iaka Sngi, ba kan wan aijingshai kumba ju leh ha ki por baroh khnang ba yn shai ka pyrthei, ba ki laiphewjingthaw bad u khun bynriew kin tip kano ka miet kano ka shai, ba kin nang kin tip ka wad bam wad dih, ka thiah ka dem, ka trei ka ktah, ka khaii ka khaba, kumba ju long ha shwa ka jingdum iongngit ka pyrthei.

U RYNGKOH- U RYNGKENG

(U RYNGKOH- KITKNOR)

Katkum ka khanaparon jong ki riewtymmen bad ki Nongshat Nongkhieñ (ki Nongthmat Nongtrong ha ka ktien Labang- Nongphyllut) jong ka thain Labang- Nongphyllut, la ong ba u Ryngkoh u Ryngkeng ia uba la tip kum u “Ryngkoh-

kiknor” ne u Kohkarang, ha ka riam ka beit, ka phali ka jaiñspong, ka banat ka batu, u la mih soit na kane ka sla pyrthei sha tyngkong ka Sngi, sha krem lamet sha krem latang, Haba u la poi ha tyngkong ka Sngi, u la ong “Ko Ngikyllung, ko syiem basaw bamar, ko Bakhraw ko Batri, ko syiem ba shit bashai to plie ia u khir u Knoh, iaka dwar iaka proh, iaka langlar ka langnoh ianga ba ngan iakren bad phi na ka bynta u khun Hynniewtrep Hynniewkum, u Khun Hynñiewiing Hynñiewsem, uba ban ka dum ka lyngngoh, uba la teh la khum, u Thri u Stain, ka Niar ka Byndi, uba ban ka pang ka shitom, ka khein ka kdiah, u bym tip shuh iaka meit ka step, ka thiah ka dem, ka trei ka ktah, ka iashongkha ka ia shongman ka bym da pher shuh na ki mrad ki mreng, kumta nga wan ban iakren bad phi na ka bynta u khunbynriew bad ia ki Paiphew jingthaw ba phin wan ai jingsai biang kumba ju long ha ki por baroh ba kan shai ka pyrthai bad ia ka jingmut jingpyrkhat jong u khunbynriew.

Ka Meingi lane ka “Ngikyllung kaba long ka jingshai bad ka hok ka sot, haba ka la iohsngew ia kine ki ktien shongsbai, u Khun Ryngkoh u Khun Ryngkeng (Ryngkoh- kit-knor ne Kohkarang), ka la plie ia u Khir u Bnoh, iaka jwar, ka Proh iaka langlar ka langnoh bad pdiang sngewbha ia u da kaba kmen. Ka Sngi ka la ia ha u ia ka Knorksiar- knor-rupa ba un shong. Ka la ai u ka bam ka dih, ai ka kiad ia ka Um, ia ka Harak ka Sidhiar ba un bam ba un dih. Nalor kata ka Sngi ka la pynkhamti ha u Ryngkoh- u Ryngkeng (Ryngkoh-kit-knor lane Kohkarang) ia u Klong ia u Skaw, ia ka Harak ka Sidhiar, bad u long uba bit bha ban diangti ia u Klong ia u Shaw; phewse u Ryngkoh-u Ryngkeng, haba la ban u Khawiang (buaid kiad) ha ka jaka ban ia kren kam bad ka Sngi na ka bynta u khun Hynniewtrep Hynñiewskum, u khun Hynñiew-iing Hynñiewsem, u kot u kdang, u buaid u tanglang. Ka khanaparom ka ong haba la bnaid, u Ryngkoh-u Ryngkeng, u khiih u ksaid, u kyntrait, u kyrdem ha khmat ka

‘ngikyllung, ka Syiem basaw bashit shai. Shuh shuh ka parom ka ong haba la ksaid, la kyntrait, la kyrdem, pait sa ka Jwar ka proh, ka Jwar ka Jingkhang bad khein kdiah sa u Khir u Bnoh, -ka Langlar ka Langnoh.

Haba ka Sngi ka la iohi ia kane, ka la sngewsih kthang bad da ka jingbitar, ka shim da ka Knorksiar-Knor-rupa, ka la sangoh shisiendon phak na khlieh bad behnoh artat ia u na iing. U Ryngkoh-u Ryngkeng, u pynroh jutang u pynroh jubat, nalor ba shah sangoh ha ka Sngi, da ka Knor-ksiar, Knor-rupa ka kynshi, ka kyn-eh, ka pynkit, ka pynban ruh de sa ka Jyrhoh-ka Hiaw (Ka Kyoh ka Hiaw ha ki Labang-Nongphyllut). U Ryngkoh-u Ryngkeng, u la phet iamrem na tyngkong ka Sngi bad hiar sha ka pyrthei khlem da ia shongbishar na ka bynta u khun Hynñiewtrep-Hynñiewskum, u khun hynniew-iing, u khun Hynniew-sem. Ka Sngi ka la maham tynggeh ia u Ryngkoh u Ryngkeng, u pynroh Jutangu pynroh Jubat ba um bit shuh ban wan sha jan jong ka. Kane ka parom ki longshwa manshwa kaba la hiar pateng ha ki longdien mandien kaba naduh kata ka por hyndai hynthai, kulong mynba danglung ka pyrthei, haduh kine ki sngi, la dang iai-iathuh khana lane niewtang la ha ka Thmat ka Trong ne ha ka Namktien, ha ka knia ka khriam. Ban pynshisha ia kane ka jingiathuh jong ki longshwa manshwa ba ka Sngi kam shah shuh ia u Pyngkoh-Ryngkeng ne Ryngkohkit knor ban wan sha-jan ong ka dang lah ban pynshisha ha duh kine ki sngi. Haba u Rongkoh-Ryngkeng u her na kawei ka jaka sha kawei ka jaka barabor u her kynriang bad jngai na ka sngi. Shuh shuh haba la pyrshang ban buddien ia kane ka jingiathuh-khana la shem ba ka rukom her jong u Ryngkoh-Ryngkeng haduh kine ki sngi kiba mynta la shem ba kane ka thymmei sainpyrkhat jong ki longshwa ka long ka History kaba da shisha ym kaba shuthaw khana-parom puriskam ne kaba shu mutdur.

Katkum ka khanatang kaba la iohlum shaphang u Ryngkoh-u Ryngkeng ia kaba ki Kñi Rangkap bad ki 'riewtymmen jong ka thaiñ Labang-Nongphyllut, ki dang iai iathuh khana-parom haduh kine ki sngi ha ki samla-samoi, ha kiba dangkhie ðaŋsan, haba iashongkai pyllun harud ding barhem ha iingshetja ne ha kamra shongkai lane ha ka namktien ha ka kñia ka khriam. Ki ngeit ruh ba ka dak mong kaba don ha khlieh u Ryngkoh-u Ryngkeng (Ryngkohkitknor) ka dei ka dak ka shin jong ka Knorksiar- Knor-rupa jong ka Sngi bad ia kum kine kiei kiei kiba la ioh pateng na ki longshwa manshwa, ki briew ki da ngeit skhem (ha kito kiba dang ngeit ha ka niam uba rim) ba ki long ki khanaparom kiba la jia shisha.

Haba shim na ka parom "Namktien ne Ting-thmat", ki Nongthmat, ki Nongshat-Nongkheñ, la ka long ha ka Thmat (shatpylleng) ha ka Diengshat, ha u Maleng, ha u Prah, ha u Syieng, ha u Sbai ne ha ka thmat Sum thmat Sher, ki dangniewtang ha ka jutang jong ki ia kine kiei ki ei kiba la jia ha ki por ba danglung ka pyrthei. Ki Nongshat, Nongkheñ, ki Nongknia-Nongkhriam, ki dangbat skhem bha ia kane ka parom bad ki da ngeit skhem bha hi triang ba ka long ka History kaba la jia shisha, ym ka Story ne ka khana kaba shuthaw ne mutdur.

U Ryngkoh-u Ryngkeng, u pynroh jutang-u pynroh jubat lane u Ksan-Rympei Remdorbar, uba la dei ban wan aiktien sha u khun-bynriew bad ka dorbar bad ban iathuh ia u soh uba mih na ka jing-iakren jong u bad ka Sngi, ha Kremlatet ha Kremlatang um shym la wan hi tdot. Ha ka jingsngew-iamrem bad lehrain ba u la shah tied shah tangon da ka Knorksiar-knor-rupa ha ka Sngi. U la buhrieh hi khop ialade shapoh 'lawbah' lawsan khlem wan mih pyrthei shuh. Ka parom ka ong ba wat lada um shym la mih pyrthei ne wan mih sha ka dorbar, pynban u khun bynriew bad ki laiphew-jingthaw ki tip haei u don naba ki iohsngew kyndiang ia ka Jyrhoh bad ka Sahiaw jongu, kaba la pynkit pynbah da ka Sngi.

Haba u Ryngkoh-u Ryngkeng, u pynroh juntang, u pynroh jubat, um shym la wanmih shuh sha ka dorbar; u khun bynriew u la khot biang ia ka dorbar ia baroh ki laiphew-jingthaw kiba khih kiba im, kiba par, kiba her, ki sawkti-ki sawkjat, ki khniang ki ksiah, ki sim ki doh, jingthaw kiba khih kiba im, kiba par, kiba her, ki sawkti-ki sawkjat, ki khniang ki ksiah, ki sim ki doh, ha kaba baroh ki laiphew ki la wan ia mihkhmat uwei uwei na kawei ka jait, lait noh u Syiar ia uba ki Nongshat-Nongkhein ki khot ieid u **“Khun Lymboit u Khun lymbiang, u khun ka riang ka tem, ka skiah ka pdem”**. Une u dangkrat bad wad jingbam ha trai u khah, ha trai u Kor, hapoh I Syllai, hapoh I Jynteh, ha khlieh u Lum, ha khlieh u Pdein bad uba dangbuhrieh ialade na ka jingkem, jingrah, jingrong jong u Khlieng u Ksar. (U Ksar u dei u kynja krong (**leopard**) uba rit.

U SYIAR SHYNRANG

Haba shim ia ka parom u Syiar shynrang, katkum ka khanaparom jong ki longshwa manshwa ia, ka kaba la iathuh bad ai pateng na kawei ka pateng bynriew sha kawei pat ia kaba ki Kni-Rangbah (Kñi Waheh) bad ki riwtymmen ki dang iai-iathuh khana-parom bad yn dang iai-iathuh katba dangneh ki dangsah ka jaitbynriew u Hynñiewtrep u Hynñiewskum, ha kine ki lum baieid ki Blei. Ka parom shaphang u Syiar ka long kaba jrongbha bad lada thoh sani bha katkum ka jingiathuh-khana-parom ki Kñi Rangbah bad ki riwtymmen jong ka thain Labang-Nongphyllut, kan jin da la long kawei ka Kitab kaba heh bad kaba rben bha. Ban pynlyngkot ia ka parom yn shim tang katto katne ki mat ki jura kiba kham konggsan bad ban buhthup ha ka Thiar jingthoh, khnang ba ki pateng kiba hadien habud kin lapksai ban thoh khambha shaphang ka jinglongkhrav jong u Syiar shynrang, kum u Nongkit-Nongbah ryndang na ka bynta u khun bynriew Hynñiewtrep Hynñiewskum.

Katkum ka parom kaba la ioh patteng na ki longshwa manshwa kaba dangsah-syllai (Sah yiaw sah Symbe-ong ki Labang-Nongphyllut) ha ki longdien mandien, la ong ba u Syiar shynrang, katba u dangkyrsih kyrsait (krat jingbam) ha trai u Khah ha trai u Kor, ha trai u Kdait ha trai u Lane, hapoh I Syllai-hapoh I Jynteh ban wad jingbam, la iohi ia u da ki laiphew tymmen da ki laiphewsan, da ki laiphew-baheh da ki laiphew-bahain bad ki la wan khot wan shaw, wanrah wanrong ia u (Syiar) da ka burom da ka kor ba un wan sha ka dorbar. Ia kane ka jingkhoh ia u Syiar da ka burom da ka akor, danglah ban iohsngew haduh kine ki sngi ha ka parom thmat “Thmat Pliangdein” (shat pylleng syiar ha ka dieng lyntang rit, kaba la ohdur itynnat bha ha ka dur jong ka Pliang) da ki Nongshat-Nongkhan, hapoh ka thaiñ Labang-Nongphyllut, kawei na ki Elaka ka Ri Khat-ar Doloj, kaba dangbat skhem bha hi triang ia kaei kaei kaba ki la iohpdiang lyngba ka sneng ka kraw, ka sneng ka kyntu, u Kfiia Rambah hala iing hala sem ha I Kur ha I Jait, ha shnong ha thaw bad hapoh ka Rajj bad ka Elaka hi baroh kawei. **“Nga rah nga rong iame, u khun lymboit, u khun lymbiang, u khun ka riang katem, ka skiah ka pdem; na jrong u Tharu, u Shiap (ka Ruh) ym kumba rah ba-rong u Khlieng, u Ksar”**, Pynkut ka parom thmat (shat-pylleng) la ka long ha ka Diengshat (Pliangdein) ne ha u Maleng ha u Prah.

Haba shim na ka parom **“Tingthmat-Shadkhoo”** (Tingshat-Pylleng bad u Khaw ha u Maleng lane ha u Prah) ka iathuh haba la wan-rah ia u Syiar ha khmat ka dorbar, da kawei ka jingmut ka dorbar ki laiphew jingthaw, ki jied ia u Syiar ban leit iasaid ha khmat u Blei na ka bynta u khun bynriew bad ia ki laiphew, jingthaw bad ban leit khot ia ka Meingi lane ia ka **“Ngikyllung”** ba kan wan ai jingshai pat ia ka pyrthei, ba u Khun bynriew bad ki laiphew jingthaw kin tip ia ka miet ia ka shai bad ~~ban~~ shai ka jingmut jing pyrkhath jong u khun bynriew.

Ha kiba dangbat skhem ia ka niam ba ai u Blei ha ki longshwa manshwa, kine kiei kiei ki long ka History kaba ki da ngeit shisha ym ka Story ne ka Puriskam kaba shuthaw ne mutdur. Kat kum ka thymmei saiñpyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut, ia ka Meingi ne ka 'Ngikyllum' la mutdur ruh ba ka dei ka hok ka sot. Ia kane ka thymmei saiñpyrkhat ba ka Sngi ka long ka hok ka sot, ki Labang-Nongphyllut kim shem jingeh ban peiphang, namar ha ka thymmei sainpyrkhat jong ki longshwa man shwa kane ka thain ia kaba la ai pateng ha ki longdien ki mandien kaba ong. **"Haba u briew u don ha ka hok ha ka sot, u iaid ha ka jingshai bad haba u don ha ka Pap ha ka Sang u iaid ha ka jingdum"** Ia kine ki kyntien la dang iohsngew haduh kine kisngi ha ka parom "Kñia Ebur" lane ha ka jinglehñiam jingkynmaw ia ka Aiom jong ka Ñiam, ka Aiom u ha kaba briew bad u Blei, ki iateh juttang, ka jutang kaba neh junom bad kaba ym lah ban pynlait ia ka jingiadei hapdeng u briew bad u Blei, hadien ba la pom la daiñ (cut off) ia ka Jri, ka Kya bad pyndkut ia u Tangnub, kiba long shisien ka sngi, ka jingkieng kaba pun, kaba pyniasoh ia ka khyndew bad ka bneng. Ha kane ka jinglehñiam "Ka Aiom jong Ka Ñiam", Ym don kano kano ka jingknia (khatsyiar), knia Sniang ne Blang (Pom-blang) laitnoh tang u Khaw uba la jied kynsai, u Khaw-ner (Shira), ki Soh ki Pai, u Pulieh, u Putem, ka Kait bad kiwei kiwei ki jaitsoh. (Une u Nongthoh u la shah khot sngewbha bunsien sha kum kane ka jinglehñiam bad katba lah ban iohsngew na ka "Namktien Ebur" ka pynshisha bad ieng sakhi ia ka Ñia ka Jutang, ia ka Niam ka rukom ba ka Niam ka long ka jingiateh bymlah ban pynlait hapdeng u briew bad u Blei.

Katkum ka parom kaba la iathuh da ki "Sankñi" jong ka Raij (Ryngkaw Labang) ha une u Nongthoh, la ong ba u Syiar shynrang, uba la iohi ia ka jingban ka dum ka lyngngoh, u Palam u Patheh, u Lyoh u Palam ia u khun bynriew bad ia ki laiphew jingthaw bad uba la shah teh shah khum ha u Thri, u Staiñ, ka

Ñiar- ka Byndi, u Rasat, u Tnger jong ka pap ka Sang, u bym nang shuh ka thiah ka dem, ka trei ka ktah, ka rep ka riang, ka kha-ii ka khaba, uba la iashongkha shongman la kum ki mrad ki mreng, u Syiar la dap da ka mynsiem sngewlem ia u khun bynriew uba long u Kynrad u Syiem jong ki laiphew jingthaw.

Haba shim katkum ka parom Tingkñia “Pyllai snem” (pyllai snem haba iashongkha bym dei kynsi lane shi Paruid- shi Pasan, shi Beiruid shi Beisan lane shikur shi- jait) hapoh ka thain, la ong ba ha kane ka por ka jinglong jingman jong u khun Hynñiewtrep-Hynñiewskum, ha ka shongkha ka shongman, ka la hiar-dor bad ka bym da-pher shuh na ka jinglong ki mrad ki mreng, ki sim ki doh; kiba ym tip shuh kano ka kur, kano ka jait, uno u Paruid, uno u Pasan, uno u Pakha, uno u Pakhynnah, kano ka Beiruid, kano ka Beisan, kano ka Ñiaruid, kano ka Ñiasan, uno u Kynsai, uno u Pangrai la shu iashong iathiah katba lap ba shem. Kane ka jinghiardor, u khun bynriew ha ka longbriew manbriew, ka la pynduh ruh artat ia ka nam ka burom kaba u la ioh kum u “Hynñiew-pangsngiat lane u Hynñiew-Jaiñspong”.

Haba la pynlang- lang ia ka parom shapang u Syiar shynrang, kaba la iathuh da ki Kñi- Rangbah jong ka thain Labang, ia kiba tip kum ki “SANKÑI, kiba kynthup ia u Kñi Rangbah duh jong ka kur longwar, Lyngdoh, Sulip, Larom (lamin) bad Shadap, kiba pyniaid ia ka Niam ka rukom hapoh u Ryngkaw Labang, Elaka u Doloï Nongphyllut bad haba shim na ka parom Tingkñia ha ka kñia “Thoh Blai” ka jinglehniamshisien shisnem jong ka Raij ha shwa ban bet ban thung ia u Symbai u Phniang (u Symbai-u-Ranai) ha ki Hali- hator, ha ki Bri ki pynthor, ha ki Brilum Bri-wah bad ha ki Kper ki phrah, la ong ba ha kaba khatduh haba ym don shuh ba lah ban leit wad ia ka Sngi, u Syiar shynrang u la kohnguh ban leit ma u sha Kremlamet sha Kremlatang ban mihpli ne mihbujli na ka bynta u khun bynriew Hynñiewtrep Hynñiewskun, ban leit khot kyrpad ia ka Sngi ba

kan wan ai biang ka jingshai ba kan shai ka pyrthei. Shuh shuh haba shim na ka parom jong u “Synriang la ong ruh ba u Syiar shynrang unkit-ryndang bah- ryndang tang shipor ia u khun bynriew katba ym pat wan ka sngi jong Uta u Synriang-u Synjai, uba lah Uba iai, u Nongñiahlynti, u Nonglamlynti, u Nongshrai, u Nongbujai, u Nongseng ia ka Niam ka rukom, uban wan na kpoh ka Lisan bakhuid tam, ia kaba la tip ruh ha ka “Namktien” Pyrthat kum ka Rah shyllong. Ha ki Labang, u Blei Pyrthat bad u Blei Synriang u dei u juh, Ha ka Niam ia kiba im la khot u Blei Pyrthat bad ha ka Niam ia kiba iap la tip ia u Blei Pyrthat kum u Synriang.

Haba shim na ka parom u Synriang haba lehniam ia kiba iap (ka phur ka Siang Sangia) la ong ba ynda wan Uta uba la kular da u Blei, un pynshong pynthiah ia ka niam ka rukom, Uta u ban sa pynlait ia u khun bynriew na ka jingteh jingkhun jong u Thri, u Staiñ, ka Ñiar ka Byndi jong ka pap ka sang. Ka parom ka ong ruh ba Uta u Synriang uba dei ban wan u long uba la biang lut nadong shadong, uba don kyndong ka Kot ka Sla, ka Paron ka Puthi, I bamon I Sajon, I Shwar, I Blai. U Synriang u dei u khun khlem pa bad kiba dangbat skhem ia ka niam u longshwa manshwa, ki ngeit haduh kine ki sngi ba u Synriang, ia uba ki khot ieid u “Synriangksiar” u dei u khun khlem pa.

Ka kyntien “Synriang lane u Synriang-u Synjai” ha ka jingmut tynrai kat kum ka saiñpyrkhat jong ki Labang-Nongphyllut, ka thew ia u briew uba hok, uba khuid, uba nang ban kren, uba tip ia ka jingshisha, uba lah ban pynshai ia kaei kaei ka bymshai ha ka jinggiadei hapdeng u briew bad u Blei, u briew uba ithuh bad tipbha ia ka lynti ka synkieng bad uba lah ban khring ia ki briew ban bud ia ki jinghikai jong u. Lada phai pat sha ki Sim ki Doh, u Sim Synriang u long u Sim uba pher na kiwei pat ki Sim. Ki Synriang ki don arjait (a) u Synriang Jyngam (b) U Synriang- saw. Kat met jong u ka heh kat ka Longdkhur.

U long u Sim uba ki Sim ki sngewtynnat ban bud ia u.

Ia ka jinglong Nongbujli jong Syiar Shynrang, katkum ka jingngeit jong ki Labang- Nongphyllut, ka long kaba shisha bad kaba ym lah ban len, namar baroh ki jingdonkam ha kaba iadei bad u Blei lane bad ki Blei, la phah da u Syiar Lyngba ka knia ka khriam , ba un leit iasaid na ka bynta jong ki. Haba ki khan ne wad ia kano kano ka daw, ki pyndonkam da ka Pylleng-syiar, ym da ka Pylleng Han, Radha, Rapasa, Puka ne da kino kino ki Pylleng sim ba-bun jait. Ia kane ka jinglong Nongmihkhmat ne Nongmihbujli jong u Syiar na ka bynta u khun bynriew, kiba dangsah ha ka Niam-rim, ka Niam kaba ai u Blei ha ki Longshwa manshwa jong ka thain, ki da niewkor bha bad ki da ngeit skhem bha hi triang bad ka long khanatang kaba shisha kaba ki da ngeit shisha ym ka khanatang kaba shuthaw ne mutdur.

Shuh shuh ka khanatang ka ong, ba ha-shwa ka sngi ka jingwan jong Uta uba kular da u Blei, u ban kha na kpoh ka Lisan bakhuid tam (Ka Rah-Shyllong) baroh ka jingshaniah jong ki ha kaba iadei bad u Blei, ka iaaid lyngba ka jingiasaid jong u Syiar shynrang. La katta ruh wat hadien ba la wan Uta uba la phah da u Blei, uta u khun khlem pa, ia uba la tip kum u “Synriang” ki la nangteng hi ia kane ka jinglong Nongmihkhmat jong u Syiar ia u khun bynriew da kaba pynbud da u Syiar ha kano kano ka Kñia ka Khriam bad ia kane ka “Namktien” la nang iohsngew haduh kine ki sngi ba thoh ia kane ka kot ha ka “Namktien’ leipyrthat”, hapoh ka thain Labang-Nongphyllut.

Kat kum ka parom la ong ba u Syiar shynrang uba la shah jied ha u khun bynriew bad ia uba la mynjur lang da ka dorbar u laiphew jingthaw (Laiphew jingthaw ha ka jingmut tynrai jong ki Labang- Nongphyllut, ka mut kaba kynthup ia baroh ki jingthaw jong u Blei, kiba don ha kane ka sla pyrthei) kum u

Nongiasaid bad u khraw jutang jong u khun bynriew ha khmat u Blei bad ha khmat ka “ Ngikyllung”. Ka Parom ka ong ba u Syiar, ha ka riam ka beit lymboit lymbiang, khlem ka Phali, ka Jaiñspong, u Tdong-u Rynñiaw, ka Banat ka Batu, u la mih soit na ka pyrthei shalor sha tyngkong ka Sngi, sha Krem-lamet sha Krem latang ban iasaid na ka bynta u khun bynriew uba la tap rynjaiñ da ka pap da ka sang, pynkut ka parom tingshat- pylleng la ka jingshat pylleng ka long ha u Maleng, ha u Prah lane ha ka Pliangdeiñ. (Pliangdieng).

Kat kum ka khanaparom jong ki ‘riewtymmen jong ka thaiñ, kaba ki iathuh ha une u Nongthoh, la ong ba haba u Syiar, u la poi top ha tyngkong ka Sngi, u la khot ia ka Sngi (‘ngikyllung, ka Syiem basaw bamar, bashit bashai) ba kan sngewbha-sngewsynei ban plie ia u Lar u Bnoh, ia ka Jwar (Dwar-Jingkhong) ka Proh, ka Jwar ka Jingkhong, ba un ioh ia kren na ka bynta u khun bynriew, u Hynñiewtrep-Hynñiewskum. Ka Parom ka ong, ha kaba nyngkong, ka Meingi lane ka ‘ngikyllung, ka Syiem basaw, bamar, ka Syiem bashit bashai, kam shym la plie ia u Lar u Bnoh, ia ka Jwar ia ka ka proh, ia ka Jwar ka Jingkhong, namar ka tieng ioh dei kum u Khun Ryngkoh-Ryngkeng (Ryngkoh-kitknor, u Kohkarang), u Pynroh jutang u Pynroh jubat.

Ha kata ka jingkyrpad, u Syiar, u la iathuh hok ba um shym la wan kumba wan u Ryngkoh- u Ryngkeng, uba wan ia kynting ia phari, ia datmer- datkher (datmer- datkher- ialuh samla lane Limer khynroo), hynrei u la wan khnang ban iasaid na ka bynta u khun Hynñiewtrep- Hynñiewskum, u bym nang shuh ka thiah ka dem ka, trei ka ktah, ka rep ka riang u tip shuh kano ka miet- kano ka step, kano ka sngi- kano ka synia, uba la ban rynjaiñ da ka pap da ka sang, ka shongkha shongman ka bym da pher shuh na ki mrad ki mreng, ka shongkha shongman-katba lap katba shem, ym tip kur ym tip jait, ym tip kha, ym tip man, ym tip Paruid ym tip Pasan, ym tip Ma ym tip Woh, ym tip Beiruid

ym tip Beisan, ym tip ratap ym tip rabi, ym tip snem ym tip kynsi, kumta nga wan ban ia kren ban iasaid na ka bynta u khun bynriew bad ia ki Iaiphew jingthaw ba phin sngewbha ban wan ai jingshai biang kumba ju long ha ki por baroh, ba kan shai pat ka pyrthei bad ba kan shai ka jingmut jingyrkhat, ka tip hok-tip sot, ka tip-pap-tip ner jong u khun bynriew.

Kat kum ka parom, la ong ba ka Meingi lane ka ‘ngikyllung, haba ka la sngew la-sngap ia ka jingud jingnam jong u Syiar, u Lymboit u Lymbiang, ka la plie ia ka Jwar ka Jingkhang, ia ka Jwar (Dwar) ka Proh bad ia u Khir-u Bnoh. Ka Sngi, ka la ai ha u ia ka knor ksiar-kner supa ba un shong ka la ai ha u ia ka bam ia ka dih bad ia ka Kiad ia ka Um ba un bam un dih. Hadien ba u Syiar, u la dep ka bam ka dih, ka Sngi ka la pynkhamti (Pynche ha ka ktien Labang- Nongphyllut) ha u ia u Klong- u Skaw, ia ka Harak ka Sidhiar. U Syiar u la ong ba um shym la wan ban kop ne diangti ia u Klong u Skaw, ia ka Harak ka Sidhiar, hynrei u la wan khnang na ka bynta u khun bynniew, u khun hynñiewtrep hynñiewskum, u khun Hynñiew-ïing u khun Hynñiew-sem, uba don hapdeng ka dum ka lyngngoh, ha ka jingteh jingkhum u Thri, u Stain, ka Ñiar ka Byndi, ha ka jingban ka jingtap u Lyoh u Palam, u Patheh, ha ka jingban u Rasat, u Tnger bad uba shah teh shah khum rynjain ha ka pap ha ka sang. Ka Sngi, haba ka la iohsngew ia kine ki kyntein-Ksiar kyntein- rupa kiba mih na ka shyntur jong u Syiar, ka la iaroh bad pyrta jam “Shabas’ me long u khun dap shynrang da shisha bad me wan iasaid na ka bynta u khun bynriew ong ka Sngi” pynkut ka parom Thmat-pliangdieng (shatpylleng halor ka Pliangdieñ).

Shuh shuh ka parom ka ong mar iasdang ka jingiakren kam shaphang u khun bynriew, ka Sngika la buh hakhmat jong u Syiar, ia u Klong u Skaw, la u long ne em kum u Ryngkoh u Ryngkeng, hynrei ka khanatang ka ong ba u Syiar u la kyntait

ban kop (diangti) ia u Klong u Skaw. U Syiar u la ong, ba ia u Klong u Skaw, ka shong ha u khun bynrrew ban pyndonkam, namar Iashai lashi-sngi ynda la eh ka Dieng ynda la eh ka Siej, ynda la eh u Mawsiang, ynda la eh u Mawtha, ynda la eh ka Khyndew ynda la eh ka Shyiap, ynda eh u khawmiet ynda eh u Khawstep, ia u Klong u Skaw, u khun bynrrew un pyndonkam ha ka ñiam ka rukom, ha ka kñia ka khriam, ha ka pynhap synjat pynhap-lator, ha ka shongkurim, shong batang, ha ka shongkha shongman kat kum ka ratap ka rabi (ka ratap ka rabiang) bad u kynsai u pangrai. La ong ruh lyngba u Klong u Skaw yn pynpaw ia ka dak ia ka shin, da ka jingiasaid iathew u Tymmen u San; u briew un sa tip ban wad ia ka daw ka lynti, ka kuna ka kushi ia ka mon u Blei lane ki Blei, kaba ki kwah ban pynpaw ha u khun bynrrew.

Ka khanaparom ka ong ruh ba kata ka dak ka shin ka long, ba lada i Harak i Sidhiar, i Pynnah i Pyrjin i sohlymbar i sohlynthiang ha u Klong ha u Skaw, ka ka pyni ba u Blei lane ki Blei, ki la-hun ki la suk lane shem ia ka daw lane ia ka mon u Blei- ki Blei, hynrei pat lada i Harak i Sidhiar, i Pynnah, i Pyrjin, i Pamsohpet i pamsohpar ha u Klong ha u Skaw u khu-bynrrew un tip ba dang don ka wit ka wa ka sahdud ka sahthong, ha kaba u khun bynrrew u dang dei ban wad ia ka daw, ka luti (lynti), ka kuna ka kushi kaba u Blei lane ki Blei kim shym lahun lasuk. Kumta ka shong ha u khun-bynrrew ban pyndon-kam ia u Klong u Skaw ong u Syiar, haba u iakren iasaid, ia phliang ha khmat, ka sngi na ka bynta u khun-bynrrew. Ia kane ka parom, ki riewtymmen ne ki kñi Rangbah ki dang iai iathuh khanaparom lynter tait, ha ki para ki pyrsa khamtam ia kito kiba dei ban bat pateng ia ka ñiam ka rukom bad ka kñia ka khriam hala i kur i jait ne hapoh iing hapoh sem.

Ha ka jingiadei bad ka Kiad, ka Um, ka Harak, ka Sidhiar, ka Pynnah, ka Pyrjin, kiba ka Sngi ka la buh (Pynche ha

ka ktien Labang Nongphyllut) ha-khmat jong u Syiar, la ong ba ia kane ruh ka shong ha u khun-bynriew ban pyndonkam ha ka suit, ha ka shor, ha ka lehñiam leh rukom. lashai la shissngi ynda eh ka Dieng ka Siej, u Mawsiang u Mawtha, u Khawmiet u Khawstep, ha ka sngi ki pateng ha ka sngi ki pajih (ha ka sngi ki longdien mandien); lada jia ba mih ka jingia kniehpud-ia knieh-ang (u pud u sam), ka iaknieh phyrnuid ka ia knieh tangser, u khun bynriew un buh ia ka “Ruid ka Bishar” da ka kiad da ka Um, da u Klong da u Skaw, ha khmat u Doloi, u Pator ban rai ban bishar bad haba kin ia poi ha ka suk ka saiñ kin pyndonkam da ka ka Kiad da ka Um, da u Klong da u Skaw, ban tip ia ka dak ia ka shin ba ki la iasuk la iasaiñ bad ym don shuh ka buhnud buhkpoh, ka shibirang ka shibiko. (ka Shibirang ka shibiko-ka-ktien tymmen jong ki Labang- Nongphyllut kaba mut ka iasah syingtyrkong).

Ka buh “RUID” ne ka “BUH KLONG” Ki Labang- ki Nongphyllut ki long ki briew kiba dangsahdien ha ki liang haroh jong ka jingim, hynrei kiba dangbat skhem bha pat ia ki Riti ki Dustur, katkum ba la saiñdur da ki longshwa manshwa bad katkum ka dustur, haba don kano kano ka jingiakhajia bad no re bad no hapdeng ki khun ki hajar jong ka Elaka, ban ioh ia ka jingbishar kaba hok na u Doloi, u Pator bad na kitymmen ki San, ki leit buh Klong ha khmat u Doloi Ia kane ka jingleit buhklong ki khot ka “RUID” Kat kum ka saiñdur jong u Syiar ha tyngkong ka Sngi, ia kaba la pynlongkam da u khun bynriew, kata ia ka Harak, ka Sidhiar, ia u Klong bad u Skaw la pyndonkam ha kum kine ki khep jingiakhajia, nalor ba ki pyndonkam ia u Klong u Skaw ha ka kam kñia kam khriam bad ha kiwei de ki jingpyndonkam.

Ka khanatang ka iathuh ruh ba u Syiar, uba long u “Khraw Jutang” bad u Nongiasaid jong u khun-bynriew, ha ka jingiakren jong u bad u Blei Nongbuh Nongthaw, ha ñng u Blei

bad ha ka jingiakren jong u bad ka Sngi ha Kremlamet- ha Kremlatang, la pynthymmai biang sa shisien ia ka saiñdur ne ka jingbuh ryntih jong u Blei, kumba la saiñdur ha kaba nyngkong ka sngi, kata ba ki Mrad ki Mreng, ki Sim ki Doh, ki Khniang ki Ksiah, ki Thabbalieh ki Thabbalong bad ia ki kynja ba par baroh kiba don ha kane ka sla pyrthei, ba kin shong kin sah hapoh ki khlaw ki btab, ki lawbniap ki 'lawlynnong, hapoh ki Syllai ki Jynteh, bad ha ki Lum ki Pdeiñ, hapoh u pud u ang ba u Blei u la buh kyndon ia ki. (U Ang-ha ka ktien Labang-Nongphyllut, ka mut u Laiñ uba la pruid-dak).

Ia ki Mrad ki Mreng bad ia ki Sim ki Doh la buh kyndon ruh ba ynda la eh ka Bneng, ka Khyndew, ka Dieng ka Siej, u Mawsiang, u Mawtha, u Mawlong u Mawteh, u Khawmiet u Khawstep; u khun bynriew un rah ia ka Wait ia ka Stieh, u Sher u Sum, u Khnam ka Ryntieh bad ia ka Suloi, ka Kaman bad un siat un pam ia ki mrad ki mreng bad ia ki sim ki doh da ki jingriam ba bunjait kum ka Lyngkhung, ka Paslat, ka Spar, ka Ratap, ka Ruh, ka Tymblot, ka Thliew, ka Shlep (ka Shlep ka dei ka kynja thliew kaba heh nador rit shapoh ba tih da u briew ban riam ia ki Skei, ki Bthong, ki Sier, ki Niangbri bad ia kiwei de ki mrad da kaba tap stang nador da u stong khyndew, da ki sladieng lane da u phlang ba ynda iaid ki mrad kih hap shapoh kata ka thliew). Kum juh ia ki Sim ki Doh da ki jingriam ba bunjait ban riam ia ki khnang ba u khun bynniew un ioh bam doh ia ki bad kin shu iap mamoh masha, khlem ka kput ne ka jinglehkylliang. (iap mamoh masha ha ka ktien Labang- Nongphyllut kamut kaba shu iap ei ne shah pyniap ei khlem da pynhiar kput kylliang).

Shuh shuh ka khanatang jong ki riewtymmen, ka iathuh ba ha kaba iadei bad u briew namar ba u long u jingthaw ym tang ba u don ka met bad ka mynsiem kumba long kiwei kiwei ki jingthaw jong u Blei, u long ruh u jingthaw ia uba la pyrsad ia ka mynsiemblei, ka mynsiem tip-hok tip sot, ka mynsiem tip ia ka

thok, ka jler, ka thok ka lamler, ka mynsiem kaba tip pap tip ner, tip-blei tip-briew bad uba iapher bak-ly-bak na kiwei pat ki jingthaw. Khnang ban tehlakam ia u briew ha ka shongkha shongman ym kum ki mrad ki mreng, ki sim ki doh; kumta la buh Aifñ ong ka Parom ba uba shongkha shongman khlem ka ñiam ka rukom, khlem u Klong u Skaw, ka Harak ka Sidhiar, uba ia shongparuid, uba shongpasan, uba shongbeiruid, uba shongbeisan, uba ia shongkha khlem da iabiang ka ratap ka rabiang, khlem iadei kynsai pangrai, uba shongkha shikur shijait kine kin kit ka pap ka sang, ia u snem u mynnai. U Syiar kum u Nongiasaid ia u khun bynriew ha-khmat u Blei, u la ia buh kyndon ruh ba ia kiba ia shongsang lada kim pynkhuid ia kata ka jingleh bakla jong ki, kin duh ia ka Khrong ka Tri (u Synñiang u bynhei), ia ka Tylleñ ka Tym moh (Thep- mawbah) bad kim bit ban ktah ia u Klong u Skaw, ia ka Kñia ia ka khriam, ia ka Kñia ia ka Khriam, ia ka Duwan ka Dupat, ia u Kpu u Rynsi bad ia ka Pymah ka Pyrjin ha kaba iadei bad u Blei. (Ia kane ka jingshisha la nangiaibat skem hi triang da ki Labang Nongphyllut bad katba lah ban tip ba kiba bat hi ia ka niam ka rukom, ka Duwan ka Dupat, ka Kñia ka Khriam la nangiaibat hi da ki briew ki ba ym shym la ioh kynnoh kano kano ka jingthohbria ha ka jingim jong ki, kum juh ki Nonglehñiam ki dangiaidkiar na ka thiah na ka dem, na ka parot ka pati shwa ki sngi ka jinglehñiam).

Ban tehlakm shuh ia u briew ha ka shongkha shongman, U Syiar, ha ka dorbar blei u la iasaid na ka bynta u khun bynriew bad la pynthymmai pat sa shisien ia ka saifñdur jong u Blei ba ia u khun bynriew un shongkha shongman katkum ka ratap ka rabiang lane ka ratap ka rabi, uno uba dei snem uno uba dei kynsi. (Kum ban shu ai nuksa-lada arngut shipara ki iashongkha kawei ka ioh ha u Ma nuksa-lada arngut shipara ki iashongkha kawei ka ioh ha u Ma jong u shynrang bad kawei pat ka ioh ha u pyrsa jong uta u shynrang, kaba shongkha nyngkong kata ka

dei uba kysai katba kaba shongkha hadien ka la hap ha u snem (Paruid). Haba shim na ka jutang pynhap synjatlator bad ka shongkha shongman, kaba shongkha paruid, kata kam iadei kysai). Katkum ka parom la ong ba la pynshong pynthiah bad buh ryntieh ba u briew ne ka briew kin iashongkurim shongbatang tang hapdeng ba ia dei ratap rabiang ym ban shu ia shong pasrid shong pasan hapdeng ki kha ki man, hynrei para ba iadei kysai. Kaba iashongkha shongman shikur shijait ka long ka sangbah sangsan pynkut ka parom “ Namktien bad pynlaismai lane namktien kñia pynkhuid laisnmem”, hapoh ka thaiñ Labang-Nongphyllut.

Ka parom ka ong ruh ba hadien ba u Syiar, u la dep ia pynshong iapynthiah bad pynthymmai ia ka saiñdur jong u Blei bad ki Blei, kaba la buh ryntieh da u Blei Nongbuh Nongthaw bad ki leisynrop kat kum ka khanatang la ong hadien kane ka jingleit iasaid jong u Syiar ha iing u Blei bad ha tyngkong ka Sngi sa mih ka Ñiam ka Rukom lane ka jingiateh jutang ka bymlah pynlait shuh hapdeng u briew bad u Blei wat lada u briew u pap katno ruh. U Syiar u la iateh jutang ruh bad u Blei ba katba ym pat wan Uta u Synriang u Synjai, u Nongñiahlynti u Nonglamlynti ia u khun bynriew, un kit ryndang bah ryndang ma u (u Syiar) na ka bynta ki lait ki let ki tam ki duna u khun-bynriew, ma u un pjiar da la ka jong ka snam ka ksiang. Kat kum ka khanatang la ong ruh ba u Syiar, u la kyrpad ia u Blei ba Un ong ia ka Sngi, ba kam dei shuh ban phet-rieh sha Kremlamet sha Kremlatang wat lada u briew un pap katno katno ruh, hynrei ban wan ai jingshai ba kan shai ka pyrthei, ba u khun bynriew bad ki laiphew jingthaw kin tip ia ka miet ia ka step, ia ka synñia ka sngi, ia ka thiah ka ia shong, kin tip ka leit trei leit ktah, ka wad bam, ka wad dih bad kin tip ia ka miet ka shai.

Ka parom ka ong, u Syiar, hadien ba la dep pynshong pynthiah bad pyhthymmai ia ka saiñdur katkum ba la buh ryntieh

da u Blei Nongbuh Nongthaw bad wan khot ia ka Sngi na Kremlamet na Kremlatang, u sa hiar biang sha ka pyrthei ban iathuh ia u khun bynriew bad ia ki laiphew jingthaw ia kaei kaei kaba ki la iakren ha tyngkong ling u Blei bad ha khmat ka Sngi ha Kremlamet ha Kremlatang. Ka Parom ka ong ruh ba hadien ba u Syiar u la wan iasaid na ka bynta u khun bynriew hakhmat u Blei, u sa leit khot ia ka Sngi ba kan wan ai jingshai ia ka pyrthei kumba ju long ha ki por baroh. U Syiar shynrang u la ioh ruh ia ka nam bad ka burom da u khun bynriew bad ki laiphew jingthaw “ME LONG U RANGKYNIH, U RANGPHAWAR UBA KIT IA KI LAIT KI LET, KI PAP KI SANG U KHUN BYNRIEW”. lane “U SYIAR SHYNRANG, U WAKIT KHIA KIT- BAN, U WANKIT RADANG BAH-RADANG NEIBHAH I PAP I SANG U BRU PYRTHAI”. Na ka bynta kane ka kam-bah kam san jong u Syiar, na ka liang jong u khun bynriew bad ki laiphew jingthaw, ki la ai burom ia u Syiar da kaba pynkup pynphong da ka phali ka jaiñspong. Shuh Shuh ka parom ka ong ba u khun bynriewbad ki laiphew ki la pynkhreh ia ka rian ka beit ban pynkup pynphong ia u syian hynrei u la kyntait ia kane bad pan nau khun bynriew ki laiphew jingthaw, ki la pynkhieh ia ka siam ia ka beit ban pynkup pynphong ia u syiar hyme i u la kyntait ia kane bad pan na u khun bynriew tang shikham u Khaw mynmieng stang shikham u khaw mynstep. U syiar u la kyrpad ruh ia u khun bynriew ba un ri un sumar ia u ha la iing ha la sem, ba un shong un sah hapoh i kyndong, hapoh i kynshrot (ha Kdong ha Shmiang), ha shyngkiar, ha lymmiah, hapoh sem hapoh khrum-iing khnang ba un dup lah ban ai ka jingshakri kaba biang ia u khun bynriew. (Ban kyn-ih biangpor).

U Syiar u la kyrpad ruh ia u khun bynriew ba un rah un rong ia u da ka burom bad ka akor najrong u Tharu (Ruh) na jrong u Shiap, ym kumba rah ba rong u Khlieng, u Ksar, u Khla , u Krung. Ba u khun bynriew un tip ia ka miet ia ka step, u Syiar

u la kular ruh ba un ai-dak ai-shin da ka jingkyn-ih da ka jingphawar jong u, ong ka khanatang ne ka parom. Shuh Shuh bteng ka khanatang ne ka parom ba u Syiar u la ong ba un kyn-ih laisien laiwat shawa ban poi ka Sngi sha ka pyrthei. Ka jingkyn-ih kaba nyngkong ka long ka jingai dak ai-shin ia u khun bynriew bad ia ki laiphew jingthaw ba kin khie na kaba thiah ba dea, kaba arsien ba kin khreh kin khrum sha la ka kam ka ja, kaba laisien ba la wanpoi ka Sngi ba la shai ka pyrthei, pykut ka parom jong ki Kñi Rangbah jong ka thaiñ Labang Nongphyllut, haba iathuh sani bha ha une u Nongthoh.

Ia kane ka parom, ki Kñi Rangbah jong ka thaiñ Labang-Nongphyllut, ki dang iai-iathuh khanaparom lynter-tait, ha ka iathuh khanamiet step bad ha ka sneng ka kraw jong ki iala ki para, ki pyrsa, ia ki khun ki nat haba iapur shongkaipyllun talawiar ka ding ba-rhem ha iing shetja lane ha kamra shongkai. (Kamrapdeng).

Rate Rs. 35/-

Published by M.M. Thalang & Printed at universal printing press, Jowai